

"חוקים לחיותם"
דיני הלכת פעולת שבוע (א)

לב שומע

שיעורי הרה"ג
רבי שמעי' לעזו שליט"א
דומ"ץ קהל יטב לב דסאטמאר
לונדון

על פרשת השבוע

פרשת בחוקותי

ניתן לשמוע השיעורים ב'קול הלשון'

020 81917000

[ex3,1.11.1]

שגיאות מי יבין - אי אפשר לבר בלא תבן
בבקשה, המוצא שגיאה כלשהוא יואיל להודיע למו"ל למען יתוקן אי"ה

להערות והארות ולקבלת הגליון

יש לשלוח לאימעל: levshomeya@gmail.com

לעילוי נשמת

הרה"ח מקים עולה של תורה

ר' ישעי' זאב בן הרה"ח ר' ישראל ישכר זלה"ה

גלב"ע י"ב תשרי תשע"ז

ת. נ. צ. ב. ה.

עורך: יצחק אייכלר

052-7121811

סדר ועימוד: א. י. גרינוואלד

054-8494370

תוכן הענינים

ה אם בחוקותי תלכו - שתהיו עמלים בתורה

☆ המקום מתאוה שיהו ישראל עמלים בתורה ☆ כל המשתמש באור תורה - אור תורה מחייהו ☆ מצאתי להן תקנה מן התורה ☆ תשמישי מצוה נזרקין ותשמישי קדושה נגנזין ☆ ולא קיימי מקמי גברא רבה ☆ מצילין תיק הספר עם הספר ☆ אשת ר' חנניה קמה לתחיה מכוח מסירת נפשה לתורה ☆ נשים במאי זכין

ג בחיוב וחשיבות קביעת עתים לתורה

☆ קביעות עתים ביום ובלילה ☆ אם בחוקותי תלכו ☆ קבעת עתים לתורה ☆ אל תאמר לכשאפנה אשנה ☆ כל המקבל עול תורה - מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ ☆ הקובע עתים לתורה נחשב כמי שלמד כל יומו לילו ☆ 'ושלל לא יחסר' - הקובע עתים לתורה ☆ חיוב לימוד גמ' עם פירוש רש"י ותוס' בכל יום ☆ 'ותלמוד תורה כנגד כולם' - מצד מעלת תלמוד תורה ☆ 'תלמוד תורה כנגד כולם' - מצד מה שכל קיום התורה תלוי בלימודה או בביטולה

כה התורה מאירה את כל מציאות החיים

☆ בהתהלך תנחה אותך ☆ בראתי יצר הרע - בראתי לו תורה תבלין ☆ 'או הודע אליו חטאתו' - אורייתא קא מודעא ליה ☆ החזיר להם תשובה ☆ טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף ☆ אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה ☆ שבתי בבית ה' כל ימי חיי ☆ נר מצוה ותורה אור

פרשת בחוקותי

אם בחוקותי תלכו – שתהיו עמלים בתורה

☆ המקום מתאוה שיהו ישראל עמלים בתורה ☆ כל המשתמש באור תורה - אור תורה מחייהו ☆ מצאתי להן תקנה מן התורה ☆ תשמישי מצוה נזרקין ותשמישי קדושה נגזזין ☆ ולא קיימי מקמי גברא רבה ☆ מצילין תיק הספר עם הספר ☆ אשת ר' חנניה קמה לתחיה מכוח מסירת נפשה לתורה ☆ נשים במאי זכין

למלא תאותו של בורא עולם כביכול, על ידי שיהיה עמל בתורה.

המקום מתאוה שיהו ישראל עמלים בתורה

ובמקום שאנו נשלם להקב"ה שכר על הזכות האדירה הבאה לנו מלימוד התורה^א, חלף זאת, אנו מקבלים שכר בעולם הזה 'ונתתי גשמיתם בעתם' וכו', ואף זוכים לחיי העולם הבא, כדברי התנא (אבות פ"ו מ"ז) 'גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא'.

אם בחוקותי תלכו' (כו ג). וברש"י (ד"ה אם) 'יכול זה קיום המצות, כשהוא אומר 'ואת מצותי תשמרו', הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים 'אם בחקתי תלכו', שתהיו עמלים בתורה'. ובספרא (פרשתן א א א) 'איתא "אם בחוקותי תלכו", מלמד שהמקום מתאוה שיהו ישראל עמלים בתורה'.

כל המשתמש באור תורה - אור תורה מחייהו

והנה מלבד מה שהתורה היא 'עץ חיים' (משלי ג יח), אשר ממנה מקור חיים לעולם הזה ולעולם הבא, הרי היא מקור

הנה בודאי שהקב"ה שמח עם כל מצוה ומצוה שיהודי מקיים, אך העולה על כולנה, הוא עמל התורה, שהקב"ה 'מתאוה' שיהיו ישראל עמלים בתורה. וכשמתבוננים בזה, הרי זו זכות שאין למעלה ממנה, שיש בידו של בשר ודם,

א. ועל דרך המובא באור החיים (דברים יא כז ד"ה את הברכה) בזו הלשון "אשר תשמעו", כי השמיעה בתורה הוא תענוג מופלא ומחיה הנפש, כאומרו (ישעיהו נה ג) 'שמעו ותחי נפשכם'. והמרדכי בטעם התורה, תשיחנו נפשו, כי עליו לשלם גמול טוב למתן מתנה טובה מופלאת, ואין צריך לומר שאין לתבוע שכר עליה'.

הרוח, וכן את עמי הארצות שהם בכלל אלו שאין להם חלק לעולם הבא², ונשאר בצריך עיון.

וכתב הגאון הקדוש ר' אלחנן וסרמן הי"ד

(בסוף ספרו 'קובץ הערות' - ביאור אגדות סי' ד) לתרץ את קושייתם, וזו לשונו 'ולעיקר קושייתם נראה, דהמתבונן בסדר המשניות שם יראה להדיא, דהתנא קחשיב ואזיל כל מיני עונשין שבתורה - ארבע מיתות בית דין וחייבי מיתות בידי שמים ואלו שקנאין פוגעין בהם, ובמסכת מכות (יג.) תני 'ואלו הן הלוקין', ולבסוף אלו שאין להן חלק לעולם הבא, היינו שהעבירה מחייבת בעונש זה - שיפסידו עולם הבא. אבל הא דעמי הארץ אינן חיינן, אינו בתורת עונש על העבירה של ביטול תורה, דאפילו תינוק שנשבה דהוא אנוס גמור בעון ביטול תורה, מכל מקום אינו חי, דאי אפשר להיות תחיית המתים בלא אור תורה.

וראיה לזה, מהא דפריך בגמ' (ברכות יז.) 'הני

נשי במאי זכיין', ומשני, באקרויני בנייהו ואמתוני לגברייהו. ופירש הגאון בעל חיי אדם וכו', דפירכת הגמ' היא לעניין תחיית המתים, דכיון דנשים אינן עוסקות בתורה איך תחינה. ומשני, דיש להם חלק

חיים לעתיד לבוא, בעת אשר יקיצו וירננו שוכני עפר, כמובא בגמ' (כתובות קיא.): בזו הלשון 'אמר ר' אלעזר, עמי הארצות אינן חיים, שנאמר (ישעיה כו יד) 'מתים בל יחיו וגו'. תניא נמי הכי, 'מתים בל יחיו' - יכול לכל. תלמוד לומר 'רפאים בל יקומו' - בַּמְּוֶפֶּה עצמו מדברי תורה הכתוב מדבר וכו'. אמר ליה, מקרא אחר אני דורש, דכתיב (ישעיהו כו יט) 'כי טל אורות טליך וארץ רפאים תפילי', כל המשתמש באור תורה - אור תורה מחייהו, וכל שאין משתמש באור תורה - אין אור תורה מחייהו.

מימרא נוספת מר' אלעזר בענין תחיית

המתים, מצינו בגמ' (סוטה ה.) בזו הלשון 'ואמר ר' אלעזר: כל אדם שיש בו גסות הרוח - אין עפרו ננער, שנאמר (ישעיה כו יט) 'הקיצו ורננו שכני עפר', שכבי בעפר לא נאמר, אלא 'שכני עפר' - מי שנעשה שכן לעפר בחייו³.

והקשו התוס' (סוטה שם ד"ה כל אדם) על ב'

המימרות הללו של ר' אלעזר, מדוע במשנה בפרק חלק (סנהדרין ז.) התנא מונה את אלו שאין להם חלק לעולם הבא, ומשום מה אינו כולל את מי שיש בו גסות

ב. מעשה באדם שהיה ידוע כמלווה בריבית ר"ל, שכאשר נסתלק מן העולם, דרשו אנשי

ה'חברה קדישא' סכום כסף רב עבור חלקו בקבר ישראל. וכשתמהו בפניהם, מאי כולי האי. הסבירו להם אנשי החברה קדישא: הלא תבינו, כל אדם מן היישוב שאנו קוברים אותו בבית החיים, אין זה אלא קבורה זמנית, שהרי בקרוב בימינו יבוא משיח צדקנו וכל המתים יקומו מקבריהם, ולפיכך המחיר שאנו תובעים אינו אלא כדמי שכירות. אולם אדם זה שהיה מלווה בריבית כל ימיו, אינו עתיד לקום בתחיית המתים, וממילא אין זה כהשכרת דירה בעלמא, אלא כמכירת בית של קבע, והתשלום על כך שונה לגמרי...

ג. זו לשון התוס' 'תימה, אמאי לא חשיב האי במשנת חלק, והא דאמר פרק בתרא דכתובות

(דף קיא.) וכו', עמי הארץ אינן חיים'.

אלעזר ואמר לו: 'רבי, מצאתי להן תקנה מן התורה, 'ואתם הדבקים בה' אלוקים חיים כולכם היום' (דברים ד ד), וכי אפשר לדבוקי בשכינה. והכתיב (דברים ד כד) 'כי ה' אלוקיך אש אוכלה'. אלא, כל המשיא בתו לתלמיד חכם, והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים, והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו¹, מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה¹.

אך יש לבאר מהי תקנתם מן התורה, וכי מה מועיל לעמי הארצות כשהם נטפלים לתלמידי חכמים, הלא 'כל המשתמש באור תורה - אור תורה מחייהו, וכל שאין משתמש באור תורה - אין אור

בתורה שלומדין בניהם ובעליהן. ובנשים לא שייך כלל עוון ביטול תורה, (שהרי לא הצטוו ללמוד תורה), ומכל מקום אינן חיות, [כיון] שאין להן אור תורה, דאינו בתורת עונש. ואם כן [יש ליישב את קושיית התוס', ד] לא שייך למיחשביה במשנת חלק, דהתם איירי בעונשי עבירות¹.

מצאתי להן תקנה מן התורה

ובהמשך הגמ' (כתובות שם) מובא, שמכיון שראה ר' אלעזר את רבו ר' יוחנן מצטער מדרשתו - שכל כך הרבה יהודים לא יזכו לתחיית המתים, נענה ר'

ד. יש למצוא סייעתא לדבריו, שהטעם למה שעמי הארצות אינם קמים לתחיית המתים אינו בתורת עונש, אלא מחמת העדר חיות אור תורה, ממה שכתב המהר"ל (באר הגולה באר השביעי פרק א) בזו הלשון 'ומזה הטעם נקראו גם כן החכמים המלמדים לעם חכמה - 'לב העם', כמו שיקראו 'עניי העדה' - אותם אשר מנהיגים העם. ודבר זה הוסכם הוא מהחכמים, כי בני אדם בכלל, דומה לאדם פרטי, ודברו מזה הרבה, והאריכו בדברים אלו, והוא באמת דעת חכמים ז"ל במדרשיהם, ואין כאן מקומו. מכל מקום נלמד כי מדרגת האנשים מתיחסים אל האברים. ומעתה יתבאר לך דברי חכמים מה שרצו בזה, שכמו שאין חיות לאברים רק אל הלב - שהוא מקבל החיות תחלה, ואין אבר אחר מקבל החיות. כך עמי הארץ, אשר נפשם נוטה אל החומר העב והגס, והם במדרגת שאר האברים, לכך אינם מקבלים החיות - הוא התחיה. רק החכמים הם ראשונים לזה - במה שהם רחוקים מן החומר, לכך ראויים לקבלת החיות, כמו הלב שהוא בפרט מצד עצמו ראוי לקבל החיות¹.

ה. עיין בשיטה מקובצת (כתובות נ ד"ה המבזבז) שכתב על התקנה שלא לבזבז כספו יותר מחומש, שתקנה זו אינה אמורה אלא על מצוות צדקה, אך מי שמבזבז על תלמוד תורה יותר מחומש, 'צדקתו עומדת לעד'. וזו לשונו 'פירוש, אף על גב ד'המבזבז' - אל יבזבז יותר מחומש, מ"מ אם עבר ופזר, 'צדקתו עומדת לעד', פירוש, דלעולם יהיה לו ממון כדי לעשות צדקה ולא יחסר לו. ויש לנו לחלק, דלא אמרינן הכי אלא לתלמוד תורה, וכמו שעשה רבי עקיבא, אבל לחלק לעניים לא¹.

ו. במהר"ל (נתיב התורה פרק ט ד"ה וזה שאמר) מבאר, שכמו שבאהבת ה' נאמר (דברים ו ה) 'בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך', דהיינו גוף, נפש, וממון, כיון שבדברים הללו מתבטאת האהבה, כך גם שלשת הדוגמאות כאן הן בענין זה, וזו לשון המהר"ל 'וזה שאמר 'המשיא בתו לתלמיד חכם' - כי כאשר משיא בתו לתלמיד חכם, הרי גופו דבק בתלמיד חכם, שבתו מן יוצאי חלציו

תורה מחייהו, והם אינם משתמשים באור תורה, וא"כ מה יִהְיֶה אותם¹.

תשמישי מצוה נזרקין ותשמישי קדושה נגנזין

אכן, מצינו בבית הלוי (ש"ת בית הלוי חלק א הקדמה) שביאר זאת באופן נפלא, וזו לשונו 'הנראה להסביר, דבתחילה אמר ליה דעמי הארצות לא יחיו לעתיד לבוא, כיון שאין לו אור תורה, אף על גב דמקיים שארי מצות, מ"מ הא קיימא לן (מגילה כו:): 'תשמישי מצוה נזרקין ותשמישי קדושה נגנזין', דדבר שנשתמש בו קדושה - נתקדש לעולם, וגם אחר כך שנפסק אותו התשמיש, מ"מ נשאר הדבר בקדושתו, ו[אילו] תשמישי מצוה, מיד שנגמרה

המצוה פסקה הקדושה מהחפץ. ומשום הכי התלמיד חכם גופו הוי 'תשמיש קדושה' - שעוסק בו בתורה, וכמו שכתב בספר נפש החיים. ומשום הכי נשאר הגוף בקדושתו, ואותו הקדושה שבגוף מחיה אותו לעתיד לבוא וכו', אבל עם הארץ, אף על גב דקיים מצות, הוי גופו רק 'תשמיש מצוה' ולא נשאר בגופו שום רושם קדושה שיחיה על ידי זה, וזהו שאמר אינם חיים, דודאי מקבלים שכר טוב על המצות בעולם הנשמות, אבל עצם הגוף לא יחיה לעתיד לבוא וכו'.

וזהו שאמר 'מצאתי להם תקנה מן התורה - 'ואתם הדבקים בה' כו', דכל המהנה תלמיד חכם מנכסיו כאלו דבוק

כגופו נחשב, והרי גופו מתדבק בתלמיד חכם. ו'עושה פרקמטיא לתלמיד חכם' - דבק בנפשו, כי כל משא ומתן אשר הוא על ידי מעשה האדם, הוא מן הנפש וכו', כי העושה פרקמטיא אינו נותן לו דבר כלל, רק שפועל בעדו, והפעולה מתיחס אל הנפש. ו'מהנה תלמיד חכם מנכסיו' - דבר זה הוא מבואר, שהוא דבק בו מצד הממוץ.

ז. בהמשך דברי מהר"ל הנזכרים לעיל (באר הגולה - הבאר השביעי פרק א), מבאר מדוע על ידי הדביקות בתלמידי חכמים, קמים עמי הארצות לתחייה עפ"י דבריו דלעיל, וזו לשונו 'וכאשר ראה רבי אלעזר לרבי יוחנן רבו שהוא מצטער על זה שלא יהיה ראוי לקבל החיות רק החכמים - אשר להם שכל העליון - הוא התורה. אמר לו, רבי, מצאתי להם רפואה ממקום אחר, שיהיו דביקים בתלמידי חכמים.

ביאור ענין זה כמו שאמרנו, כי בני אדם נחשבים כמו אדם אחד פרטי, וכמו שבאדם פרטי אין החיות אל הַרְגָל מצד עצמו, רק שמתפשט אליו החיות, ומקבל אותו מן הלב. כך כלל בני אדם נחשבים כמו איש אחד פרטי, ובני אדם שהם במדרגת שאר האברים, מקבלים החיות על ידי הלב, שעל ידו מקבלים החיות. ולפיכך צריך שיהיו כל האברים דביקים אל הלב, דהיינו שיהיה לבני אדם התחברות אל מי שהוא במדרגת הלב, ואז יקבלו החיות על ידי האדם הפרטי, שהוא כמו לב, אשר הלב מביא החיות אל שאר האברים. וכאשר נסתם (השכל) [השביל] המביא החיות אל האבר, אותו האבר הוא מת ובטל, בעבור שנפסק ונכרת מן אשר מביא לו החיות. וכן אותו האדם אשר נחשב במדרגת שאר אברים, אם נכרת ונבדל מן אותם שהם ראשונה לקבל החיות, אין לו חיות, ולכן הקיום שלו כאשר יתחבר אל מי שהוא אליו במדרגת הלב, ואז מקבלים החיות. ודברים אלו הם מושכלים, ואין בהם ספק'.

ויש לו דמיון גמור אל התורה. ובודאי דבר זה הוא הטעם שאמרה התורה (דברים יז יא) 'לא תסור ימין ושמאל מכל אשר יורוך', כי החכמים הם עצם התורה גם כן וכו'. ולכך אמר 'כמה טפשאי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבא', כי גם הם עצם התורה.

מצילין תיק הספר עם הספר

והנה מובא בירושלמי (חגיגה פ"ב ה"ה), שלאחר קבורתו של אלישע בן אבויה, ירדה אש מן השמים ושרפה את קברו. ואמרו לרבי מאיר תלמידו, 'הא קבר דרבך אוקיד' - קבר רבך נשרף. מששמע כן, הלך רבי מאיר לראות את קברו של רבו ומצאו שרוף.

מה עשה ר' מאיר, פרס את גלימתו על קברו, ואמר בזו הלשון "ליני הלילה" וגו' (רות ג ג), ליני בעולם הזה שדומה ללילה, 'והיה בבוקר' - זה העולם הבא שכולו בוקר. 'אם יגאלך טוב', יגאל - זה הקב"ה שהוא טוב, דכתיב ביה (תהלים קמה ט) 'טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו' (רות ג ג). 'ואם לא יחפוץ לגאלך, וגאלתיך אנכי, חי ה'", ונכתבה האש.

שאלו את ר' מאיר, אם בעולם העליון ישאלו אותך את מי תרצה לבקר,

בשכינה, דהוי תשמיש קדושה ולא תשמיש דתשמיש, ועל ידי זה 'חיים כולכם היום' - דנשאר בקדושתם לעולם ויחיה לעתיד לבוא וכו'.

והטעם לזה, דהתלמיד חכם לא הוי בבחינת 'תשמיש קדושה' רק בבחינת עצם הקדושה, וכמו דמבואר באו"ח סי' מ"ב דהקלף שכותבין עליה ספר תורה, לא הוי תשמיש קדושה רק עצם הקדושה, וכמו כן התלמיד חכם הוי גופו הקלף של תורה שבעל פה, וכמאמר הכתוב (משלי ג ג) 'כתבם על לוח לבך'".

ולא קיימי מקמי גברא רבא

ונראה לפי דבריו להמתיק את דברי רבא, שאמר (מכות כב): 'כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבא', משום שהתלמיד חכם הוא כמו הקלף של ספר תורה, והוא עצם הקדושה ממש.

ובמהר"ל (נתיבות עולם, נתיב התורה פרק יא) מצינו שפירש את דברי רבא כדברינו הנזכרים, וזו לשונו 'בא להודיע מעלת החכם, שלא יאמר האדם, כי 'בעל התורה' הוא כמו שאר אדם ואין שם תורה נקרא עליו, רק אדם שידוע תורה. ודבר זה אינו, רק כי התלמיד חכם כמו עצם התורה,

ח. עוד יש להוכיח שהתלמידי חכמים הם עצם הקדושה ממש, ממה שהתורה נקראת אש, שנאמר (ירמיהו כג כט) 'הלא דברי כאש'. ובמדרש רבה (פר' עקב ג יב) מובא 'אמר ריש לקיש, התורה שנתנה למשה, עורה של אש לבנה וכתובה באש שחורה'. ואף התלמידי חכמים שנשלחו לקלף של התורה, כל גופן אש - מאישה של תורה, כמובא בגמ' (חגיגה כד). 'אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר: תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולטת בהן, קל וחומר מסלמנדרא; ומה סלמנדרא שתולדת אש היא - הסך מדמה אין אור שולטת בו, תלמידי חכמים, שכל גופן אש, דכתיב (ירמיהו כג כט) 'הלוא כה דברי כאש נאם ה' - על אחת כמה וכמה'.

והוא עצם הקדושה ממש, א"כ יש לפרש, שנשמתו של אלישע היתה בחינת הקלף של ספר תורה, וגופו היה התיק לנשמתו – תשמיש לעצם הקדושה שעומד בקדושתו ואסור לזרקו אף לאחר שימוש, ולכן היה פשיטא לר' מאיר מדברי המשנה ש'מצילין תיק תפילין עם התפילין'.

אשת ר' חנניה קמה לתחיה מכוח מסירת נפשה לתורה

והנה מסופר בגמ' (כתובות סב:) על רבי חנניה בן חכינאי שישב בבית מדרשו של רב י"ב שנים, וכשיבקש לשוב

האם את אביך או את רבך, במי תחפוץ לבקר. השיב להם ר' מאיר, שהוא יבקש לבקר קודם את רבו ולאחר מכן את אביו.

ואז שאלו אותו, האם אתה חושב שמן השמים ישמעו בקולך – לגאול את אלישע מהגהינום. השיב להם ר' מאיר בזו הלשון 'ולא כן תנינן (בתמיהה) 'מצילין תיק הספר עם הספר, תיק תפילין עם התפילין' (שבת קטז:), מצילין לאלישע – אחר, בזכות תורתו'.

והנה, לפי דברי הבית הלוי שהתלמיד חכם הוא כמו הקלף של הספר תורה

ט. זו לשון הירושלמי 'מן דקברוניה, ירדה האש מן השמים ושרפה את קברו. אתון ואמרין לר' מאיר, הא קבריה דרבך אייקד. נפק בעי מבקרתיה, ואשכחין אייקד. מה עבד, נסב גולתיה ופרסיה עלוי, אמר (רות ג יג) 'ליני הלילה' וגו', ליני בעולם הזה שדומה ללילה, 'והיה בבוקר' – זה העולם הבא שכולו בוקר, 'אם יגאלך טוב', יגאל – זה הקב"ה שהוא טוב, דכתיב ביה (תהלים קמה ט) 'טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו' (רות ג יג). 'ואם לא יחפוץ לגאלך, וגאלתיך אנכי חי ה', ואיטפיית. אמרון לר' מאיר, אין אמרין לך בהווא עלמא, למאן את בעי למבקרה, לאבוך או לרבך. אמר לון, אנא מיקרב לר' קדמי ובתר כן לאבא. אמרון ליה, ושמעין לך. אמר לון, ולא כן תנינן, 'מצילין תיק הספר עם הספר, תיק תפילין עם התפילין'. מצילין לאלישע – אחר, בזכות תורתו'.

י. ישנו מעשה מפורסם על יהודי שהתגורר בעיר פראנקפורט והיה סומא שלא ראה בעיניו מאומה ר"ל. אך אעפ"כ הוא נהג להשתתף בשיעורי תורה בקביעות – תמידין כסדרן. יום אחד, כשהחזיק ספר ישן בידו, מצא בין דפיו 'ברילען'. (בימים עברו, היו הבתי עיניים קטנים ושטוחים, ועל כן היה שייך להניחם ולשכוח אותם בין דפי הספר), והרכיב אותם על אפו, ולתדהמתו אורו עיניו, והחל לראות. כשנודע הדבר בין אנשי העיר – 'ותהום כל העיר', מה סוד נס גדול כזה.

לבסוף התברר, שאותם 'בתי עיניים' היו שייכים להגאון בעל ה'פני יהושע' – רבה של פראנקפורט, ומנהגו של ה'פני יהושע' היה להניח את הבתי עיניים שלו בתוך הגמרא, ועל כן, לאחר שנסתלק, נותרו בתי העיניים שלו במשך שנים רבות בתוך אותה גמ' ישנה. ומאז, החזיק הסומא את ה'בתי עיניים' אצלו, וכל אימת שרצה ללמוד תורה, הרכיב אותם וראה מתוכם. אמנם ביום שהסתלק אותו סומא לבית עולמו, חיפשו אחר בתי עיניים המופלאות הללו, אך הם נעלמו.

ויתכן לבאר זאת, שאותם בתי עיניים של הפני יהושע, היו תשמיש לעצם הקדושה, וקדושה

להתפלאות, הלא אלישע הנביא ע"ה כשהחיה את הילד, הוצרך לעשות כמה דברים, ששם פיו על פיו וכו"כ, ואיך ר' חנינה בבקשת רחמים החיה אותה תכף ומיד'.

ונראה ליישב את קושייתו עפ"י האמור, שמכיון שאשתו של רבי חנניה מסרה את נפשה עבור תורתו של רבי חנניה והרשתה לו לעזובה - לילך ללמוד תורה י"ב שנה, ממילא אין לך תשמיש לעצם הקדושה כמותה, ומעין מה שאמר ר' עקיבא על רחל ששלחה אותו ללמוד תורה - 'שלי ושלכם שלה הוא' (נדרים נ.). וכשרבי חנניה ביקש עליה רחמים, התקיים בה מה

לביתו לא ידע את מקומו, כיון שבמהלך י"ב השנים שעברו השתנו שבילי העיר ובנו בניינים. הלך רבי חנניה והתיישב על שפת הנהר, ולפתע שמע שקוראים לאיזו נערה ואומרים לה 'בת חכינאי בת חכינאי, מלאי כדך ובואי נלך'. הבין מכך רבי חנניה שהיא בתו, והלך אחריה - עד ביתו. וכשנכנס, היתה אשת רבי חנניה מנפה קמח, וכשהרימה את עיניה, נדם ליבה ופרחה רוחה. משראה כן רבי חנניה, 'אמר לפניו: רבונו של עולם, ענייה זו, זה שכרה (בתמיהה). בעא רחמי עלה וחייה' י"א.

והקשה הבן יהוידע (כתובות שם ד"ה א"ל אעכב) בזו הלשון 'שיש

זו אינה מתבטלת לעולם, ולכן אף אחר הסתלקותו נשאר בהם קדושתו הנוראה של ה'פני יהושע', ומשמיא קזכו ליה לההוא סומא שימצא את ה'בתי עיניים' הללו, מחמת שטרה בכל מאודו לשמוע דברי תורה, אך ביום שהסתלק הסומא ההוא לבית עולמו, חיפשו אחר בתי העיניים המופלאות ההם ואינם, כי לקח אותן האלקים.

בדומה לזה מסופר על האדמו"ר הרה"ק רבי איציק'ל מפעשווארסק זיע"א, שבאחרית ימיו סבל מ'קאטאראקט' בעיניו ולא היה יכול לראות. אולם כאשר נטל לידו את ספר התהילים מהדורת סלאוויטא, היה רואה. ואמר לנכדו כ"ק מרן אדמו"ר מפשערוואסק שליט"א, האמן לי שהנני רואה את האותיות הקדושות של ספר התהילים מאירות למול עיניי. וכן שאני מסתכל בספר 'נועם אלימלך', האמן לי שהנני רואה את הכתוב בו.

יא. זו לשון הגמ' 'דבי חנניה בן חכינאי הוה קאזיל לבי רב בשילהי הלוליה דר' שמעון בן יוחאי, אמר ליה, איעכב לי עד דאתי בהדך. לא איעכבא ליה. אזל יתיב תרי סרי שני בני רב. עד דאתי אישתנו שבילי דמתא ולא ידע למיזל לבייתה. אזל יתיב אגודא דנהרא, שמע לההיא רביתא דהוה קרו לה: בת חכינאי, בת חכינאי, מלי קולתך ותא ניזיל. אמר: שמע מינה האי רביתא דידן, אזל בתרה. הוה יתיבא דביתהו קא נהלה קמחא, דל עינה חזיתה, סוי לבה פרח רוחה. אמר לפניו: רבונו של עולם, ענייה זו, זה שכרה. בעא רחמי עלה וחייה'.

יב. כמו שנאמר (מלכים ב' ד לב-לה) 'ויבא אלישע הביתה, והנה הנער מת משכב על מטתו. ויבא ויסגר הדלת בעד שניהם ויתפלל אל ה'. ויעל וישכב על הילד וישם פיו על פיו ועיניו על עיניו וכפיו על כפיו, ויגהר עליו, ויחם בשר הילד. וישב וילך בבית, אחת הנה ואחת הנה, ויעל ויגהר עליו, ויזורר הנער עד שבע פעמים ויפקח הנער את עיניו'.

כנישתא, ובאתנווי גברייהו בי רבנן, ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן. שאותן נשים צדקניות, נחשבות תשמיש לעצם הקדושה עבור תורתם של בניהם ובעליהן, ובזכות זה הן יזכו לעתיד לבוא – בעת תחיית המתים, שאור התורה יחיה אותן יחד עם כל לומדי התורה שאור התורה עתיד להחיות אותם.⁷

שאמר ר' מאיר על רבו אלישע 'מצילין תיק הספר עם הספר'⁸.

נשים במאי זכין

דאתינן להכי, נראה לומר על מה שמצינו בגמ' (ברכות יז.) 'אמר ליה רב לרבי חייא: נשים במאי זכין. באקריוי בנייהו לבי

ג. מצינו במסילת ישרים (פרק נו) על מעלת הצדיקים שבכוחם להחיות מתים, וזו לשונו 'יוכל להגיע דביקתו אל מעלה כל כך גדולה, שכבר ימסר בידו מפתח של תחיית המתים - כמו שנמסר לאליהו ולאלישע, שהוא מה שמורה על עוצם ההתדבקות בו יתברך, שבהיות הוא יתברך שמו מקור החיים, הנותן חיים לכל חי, וכמאמרם ז"ל (תענית ב.), ג' מפתחות לא נמסרו ביד שליח, מפתח תחיית המתים וכו', הנה הדבק בו יתברך דביקות גמור יוכל למשוך ממנו יתברך אפילו משך החיים עצמם, שהוא מה שמתייחס לו בפרט יותר מן הכל, וכמו שכתבתי, והוא מה שסיים הברייתא 'וקדושה מביאה לידי רוח הקודש, ורוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים'.

וראה מה שהביא בליקוטי אמרי פנחס (שער התורה יט) בזו הלשון 'מטו ביה משמיה דהרב מיאסי ז"ל נכד הרה"ק רבי פנחס מקאריין זצלה"ה: מקובל אצלנו מזקני [הרה"ק רבי פנחס מקאריין], שכל מאמר 'שמעתי ממורי' אפשר להחיות בו מתים. והרה"ק רבי דוב ב"ר בונם חותן הרה"ק רבי יעקב שמעון אבד"ק זאסלאב [בן הרב ז"ל] נסע לארץ ישראל, וקודם נסיעתו אמר לחתנו: ידעתי שאביך מסר לך הסודות של 'שמעתי ממורי', בבקשה ממך, מסור לי עכ"פ 'שמעתי ממורי' אחד, ואין לך לחשוש שאשתמש בו כאן, שהרי אני נוסע לארצנו הקדושה. לקחו חתנו לקרן זוית וגילה לו, והשיג ע"י זה כמה דברים העומדים ברומו של עולם, והתחיל לצעוק: ווי ווי למה לי לעזוב אותך אשאר כאן, אמר לו חתנו: כיון שהחליט מר חותני לנסוע, שוב אין לשנות'.

יד. וראה עוד את המובא ביערות דבש (דרוש א ד"ה וזהו) 'וזהו שאלת הגמ' נשים במה זכין', רוצה לומר במה מנצחים ליצר הרע, כי אין לנצח ליצר הרע רק בתורה, ונשים לאו בני תורה נינהו, א"כ במה מנצחים ליצר הרע. ועל זה משנן, הואיל ועל ידם נלמד, כי מסייעים לגברייהו ללמוד, והן יושבות ומתענגות בעבורם, וכן מדריכים בניהם לתורה, הרי כאילו הן לומדות התורה, ואף בזו התורה מסייעתם ללחום עם היצר הרע כאלו הם לומדות התורה.

וכן בכל אדם, מי שאינו בעל תורה, א"כ הרי הוא משולל מכלי זיין לעמוד נגד צר הצורך, ובמה יגין על עצמו. ולכך זאת העצה היעוצה, להחזיק ללומדי תורה לשמה, ולסייעם בכל לב. ואף הוא יאזור בעוז מתניו לקום לקראת אויב, ועיקר לשמוח בהחזקת התורה ולא לילך בקרי' וכו'.

בחיוב וחשיבות קביעת עתים לתורה

☆ קביעות עתים ביום ובלילה ☆ אם בחוקותי תלכו ☆ קבעת עתים לתורה ☆ אל תאמר לכשאפנה אשנה ☆ כל המקבל עול תורה - מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ ☆ הקובע עתים לתורה נחשב כמי שלמד כל יומו לילו ☆ 'ושלל לא יחסר' - הקובע עיתים לתורה ☆ חיוב לימוד גמ' עם פירוש רש"י ותוס' בכל יום ☆ 'ותלמוד תורה כנגד כולם' - מצד מעלת תלמוד תורה ☆ 'תלמוד תורה כנגד כולם' - מצד מה שכל קיום התורה תלוי בלימודה או בביטולה

קביעות עתים ביום ובלילה

'אם בחוקותי תלכו' (כו א). איתא באור החיים (ריש פרשתן ד"ה אם) 'עוד רמז באומרו 'חקתי' לשון רבים, על דרך אומרו (יהושע א ח) 'והגית בו יומם ולילה', **שצריך לקבוע עתים בתורה ביום ובלילה**. והמסורת לשון יחיד, כי ב' העתים הם ביום אחד"^{טו}.

וכך פסק הרמב"ם להלכתא (הל' תלמוד תורה פ"א ה"ח) **'כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה**, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין שהיה

זקן גדול שתשש כחו, אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים, ואפילו בעל אשה ובנים, **חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה**, שנאמר (יהושע א ח) 'והגית בו יומם ולילה"^{טו}.

אם בחוקותי תלכו

והאריך בזה הכלי יקר (שם) וזו לשונו 'בפרשה ראשונה אמר 'אם בחוקותי תלכו', על העמל בתורה, וקובע עתים לתורה חק ולא יעבור. ועל זה אמר

והנה לפי האמת, הלא הני נשי אינן לומדות, ומה שיך להחשיבם שהם 'כאילו הן לומדות התורה'. אך לפי המתבאר שהם בגדר תשמיש לעצם הקדושה, מובן היטב מה הכוונה שהם נחשבות כאילו הן לומדות התורה, מפני שהם תשמיש לעצם הקדושה ויש להן חלק בתורה, וממילא על ידי כך חל עליהן קדושה מעין קדושת הלומד תורה, והיא הנותנת להן כוח להתגבר על היצר הרע.

טו. באהבת שלום (פרשתן) מובא בזו הלשון 'אם בחוקותי וגו' ונתתי גשמיכם בעתו וכו'. והנה ידוע, שלפי ערך שאנו עוסקים בתורה ותפלה - כפי ערך זה אנו ממשיכים עלינו השפעות מן השמים. והזו "ונתתי גשמיכם בעתם", פירוש, כפי ערך קביעות עתים לתורה או למצוות, ובאיזה אופן שהם עוסקים בעת הזאת, כך ממשיכים עליהם מן השמים השפעות טובות, וד"ל^{טז}.

טז. אל הנצי"ב מוולוז'ין זצ"ל הגיע אחד מתלמידיו שברבות הימים נעשה לסוחר עשיר. שאל אותו הנצי"ב: תלמידי היקר, אמור נא לי מה אתה עושה. השיב לו תלמידו: רבי, השיר והשבח לחי העולמים, הנני בריא והפרנסה מצויה בריווח. כך ישבו ושוחחו בענינים מענינים

מצד שהיה קובע עתים לתורה חק ולא יעבור - עד שרגלוהי אינון ערבין להוליכו לבתי מדרשות בלא כוונה, כי כבר הורגלו בכך.

ועל כן לא היה מקום לצוות זה אל האדם, כי על הדבר הנעשה בלא כוונה לא יפול עליו ציווי, כי אין ציווי לרַגְלִים. אלא מדבר באם שכך קרה שקבע עתים לתורה עד שבאותו עת ילכו רגליו מעצמם באותו עת אשר נקרא חק, ועל זה אמר 'אם בחוקותי תלכו'".¹

קבעת עתים לתורה

והנה בשעה שמעמידים את האדם לדין, השאלה השניה ששואלים אותו נשאלת על קביעת עיתים לתורה, כמובא בגמ' (שבת לא). 'אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה וכו'. ופירש"י (ד"ה קבעת

לשון 'בחוקותי', כי אין כוונתו על מצוות החוקיות, כי לא מצינו בהם בכל התורה לשון 'הליכה', כי לא נאמר בכל התורה 'לכו בחוקותי'. שמע מינה, שהליכה זו מדברת בדבר שאין הקב"ה מְצַוֶּה עליו זולת שהאדם מעצמו עושה כן. ובעל כרחך תפרשו על הדבר שהאדם פועל בטבע, כי מצד ההרגל נעשה הדבר לטבע שני. ולא יצדק זה, כי אם בקובע חוקים ועתים לתורה והוא מרגיל עצמו לבוא לבית המדרש בעת ידוע - עד שנעשה הדבר לטבע אצל הרַגְלִים.

וזה כדעת המדרש (ויקרא רבה לה א) האומר 'אם בחוקותי תלכו', הדא הוא דכתיב (תהלים קיט ט) 'חשבת'י דרכי ואשיבה רגלי אל עדותך'. אמר דוד לפני הקב"ה: רבונו של עולם, בכל יום ויום הייתי מחשב למקום פלוני, אני הולך והיו רגלי מביאות אותי לבתי מדרשות וכו', ואין זה כי אם

שונים. לפתע חזר הנצי"ב ושאלו: ומה אתה עושה. השיב תלמידו, רבי, כפי שאמרתי מקודם, ברוך ה', אני בריא וגם הפרנסה מצויה בשפע. וכך נמשכה השיחה הלאה, אך כעבור שעה קלה שוב פנה אליו הנצי"ב ושאלו: ובכן, מה אתה עושה. נענה התלמיד והשיב בשאלה: אנא ימחול נא לי רבי, כבר שלוש פעמים שהרבי שאל אותי את אותה שאלה, והשבתי עליה, שברוך ה' הנני בריא והפרנסה מצויה בשפע, ומה רוצה הרבי לשאלני עוד. או אז אמר לו הנצי"ב, תשובתך אינה ממין השאלה. אתה משיב לי 'בריאות' ו'פרנסה' שהם מעשיו הקב"ה, ואילו אני שאלתי אותך מה אתה עושה, האם אתה קובע עתים לתורה, נותן צדקה, ובכלל, היכן אתה עומד ביהדותך...

יז. וממשיך לפ"ז לבאר את הברכה 'ונתתי גשמיכם וכו', וזו לשונו 'וכנגד זה אמר 'ונתתי גשמיכם בעתם', כי כנגד הקובע עתים לתורה אמר, שזה שכרו, שיבואו הגשמים בעתם, וכמו שאמרו חז"ל (תענית ז): 'אין הגשמים נעצרים כי אם בעוון ביטול תורה, שנאמר (קהלת י) 'בעצלתים ימך המקרה'. ואולי שמטעם זה נאמר במתן תורה (תהלים סח ט) 'אף שמים נטפו מפני אלוקים - זה סיני', להורות שבזכות לימוד התורה שמן השמים ירד הגשם מן השמים, כי 'אם אין תורה אין קמח' (אבות פ"ג מ"א). ובזכות ה'חק' דהיינו קביעות עתים לתורה ירדו הגשמים בעתם'.

באמונה, קבעת עיתים לתורה'. מ"מ מתחלה שואלים לו אם עסק בתורה, וגם עדיין צריך שיקבע עיתים לתורה'. והיינו שתחילת דינו של האדם הוא על דברי תורה, כלומר, האם עסק בדברי תורה במהלך ימי חייו. ולאחר מכן, שואלים אותו האם נשא ונתן באמונה, ואז שואלים אותו האם קבע עתים לתורה.

על כל פנים, יש ללמוד מדברי התוס' הרא"ש, שקביעות עתים לתורה אינה חיוב רק אצל מי שאינו לומד תורה ועוסק בענייני דעלמא בשאר זמני היום, אלא אף מי שעוסק בדברי תורה, עדיין מוטל עליו לקבוע עתים לתורה"י.

אל תאמר לכשאפנה אשנה

וגדול חיוב קביעת עתים לתורה - אף אם לפי דעתו יבוא לידי הפסד מחמת קביעת עתים לתורה, וכפי שפסק הטור (או"ח הל' בית הכנסת סי' קנה) בזו הלשון 'ואחר שיצא מבית הכנסת, ילך לבית המדרש קודם שילך לעסקיו ויקבע עת ללמוד, דאמר רבא 'בשעה שמכניסין האדם לדין

עתים) 'לפי שאדם צריך להתעסק בדרך ארץ, שאם אין דרך ארץ אין תורה, הוצרך לקבוע עתים לתורה דבר קצוב, שלא ימשך כל היום לדרך ארץ'.

ובפשטות מדברי רש"י משמע שרק מי שמתעסק בדרך ארץ חייב לקבוע עתים לתורה - 'שלא ימשך כל היום לדרך ארץ'. אמנם מדברי התוס' הרא"ש (קידושין מ:) משמע, שאף מי שלומד תורה כל היום, עדיין מחויב לקבוע לעצמו עתים לתורה. דהנה מובא שם בגמ' 'דאמר רב המנונא: אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה'. ולכאורה דברי רב המנונא אינם עולים בקנה אחד עם דברי רבא הנזכרים, שהרי לדברי רבא בתחילת דינו של האדם שואלים אותו 'נשאת ונתת באמונה', ורק לאחר מכן שואלים אותו 'קבעת עתים לתורה', ואילו לדברי רב המנונא 'אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה'.

וכבר העיר זאת התוס' הרא"ש (קידושין שם) וזו לשונו "אין תחלת דינו של אדם אלא על דברי תורה". והא דאמרינן בפ"ב דשבת (לא.) ששואלים לו 'נשאת ונתת

ית. ובתוס' (קידושין שם ד"ה אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה) תירצו תירוץ אחר על קושיית התוס' הרא"ש, וזו לשונם 'והא דאמר בפרק במה מדליקין (שבת לא.) כשמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה, היינו דוקא לענין שאלה, ששואלין לו על משא ומתן. אבל מ"מ נפרעים ממנו תחלה על שלא קבע עתים לתורה'.

ובמהרש"א (חידושי אגדות סנהדרין ז.) תירץ זאת באופן אחר, וזו לשונו 'ובעיקר קושייתם מההיא דפרק במה מדליקין נראה לומר דלא קשה מידי, דהכא איירי במי שאפשר לו ללמוד ותלמודו מוצלח ואינו למד, הוה ליה תחלת דינו על דברי תורה - שלא למד כדבעי ליה ללמוד. אבל התם מיירי במי שאי אפשר ללמוד, שאינו מוצלח כדאמרינן "אדם אחד מאלף מצאתי", אלף נכנסין למקרא' וכו', אין מצליח רק אחד מהם להוראה, ועל כן עיקר מעשיו במשא ומתן, ובשעה אחת קבוע לו, חייב ללמוד. ועל כן תחלת דינו על משא ומתן שהם עיקר מעשיו, ואחר כך שואלים לו 'אם קבעת עתים' וכו' וק"ל. ועיין בדרישה (או"ח סי' קנה) מה שכתב בזה.

שעומד לפעמים כל היום בחנות ואין מזדמנים לו כל כך קונים, וכאשר הגיע זמן תפלת המנחה [או בערב שבת קודם שקיעה], נאים אצלו קונים חדשים שלא ראה אותם מעולם ומפצירים בו שימכור להם. וכל זה הוא לניסיון - שמנסה אותו הקב"ה בזה אם באמת יקר בעיניו עבודתו בכל לב ובכל נפש?²

כל המקבל עול תורה - מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ

וראה את המובא בישמח משה (פרי בשלח) בהאי מילתא, וזו לשונו 'כי הנה להבין בדברי תורה צריך יגיעה רבה, כמו שדרשו בפסוק 'זאת התורה אדם כי ימות באוהל', וכמו שדרשו דבי ר' ינאי על הפסוק (משל ל לג) 'כי מיץ חלב' וגו'. עיין כל זה במסכת ברכות (סג).

והדעת נותן, הכרח היגיעה נתחדש אחר החטא, כי מקודם היה כתנות

אומרים לו: קבעת עתים לתורה, נשאת ונתת באמונה. וקביעות העת צריך שיהא קבוע ותקוע בענין שלא יעבירונו - אף אם הוא סבר להרויח הרבה!.

ולמעשה, מה שהאדם סובר שהוא ירויח הרבה אם יוותר על חק לימודיו, אין זה אלא נסיון שהקב"ה שולח לו ממרומים בכדי לבחון אותו עד כמה הוא מחבב ומייקר את המצוה שמוטלת עליו, וכפי שכתב החפץ חיים (שמירת הלשון ח"ב, חתימת הספר פ"א אות יא) בזו הלשון 'והכונה, אפילו אם מזדמן לו איזה ריוח בעת שצריך לילך לבית המדרש, אל יביט על זה, ויבטח בשם ה', שמה שנקצב לו מן השמים לא יחסר לו על ידי זה. ובאמת כמה פעמים הוא לנסיון להאדם מלמעלה, שמנסים אותו. וקעין מה שאמרו חז"ל (מדרש רבה פרי משפטים לא א) אין לך אדם שאינו עומד בנסיון, מנסה לעשיר ומנסה לעני וכו' י"ט. וכאשר יתבונן האדם יראה זה בחוש,

יט. זו לשון המדרש 'אשרי אדם שהוא עומד בנסיונו, שאין בריה שאין הקב"ה מנסה אותה, העשיר מנסהו אם תהא ידו פתוחה לעניים, ומנסה העני אם יכול לקבל יסורין ואינו כועס, שנאמר (ישעיה נח ז) 'ועניים מרודים תביא בית'. ואם עמד העשיר בנסיונו ועושה צדקות, הרי הוא אוכל ממנו בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, והקב"ה מצילו מדינה של גיהנם, שנאמר (תהלים מא ב) 'אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה'' ואם עמד העני בנסיונו ואינו מבעט, הרי הוא נוטל כפלים לעתיד לבוא, שנאמר (תהלים יח כח) 'כי אתה עם עני תושיע' וכו'.

כ. חסיד אחד הגיע אל כ"ק מרן מהר"י מבעלזא זיע"א והתלונן לפניו, שלבניו אין חשק ללמוד תורה. ואעפ"י שהוא מחזיק מיוחד עבורם, עדיין אינו רואה ברכה בעמלו. השיב לו מהר"י, אילולא היה כח ביד ההורים לקיים את מצות 'ושיננתם לבניך', הקב"ה לא היה מצוה על כך, שהרי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו. אך אמור נא לי, האם הנך קובע עתים לתורה בכל יום. התנצל הלה לפני רבו שהוא טרוד על המהייה ועל הכלכלה, ואין לו זמן לקבוע עתים לתורה. נענה אליו רבו ואמר: כאשר יראו הבנים שאתה קובע עתים לתורה בכל יום, אזי גם הם יחפצו ללמוד, אך מכיון שאינך קובע עתים לתורה, לפיכך גם להם אין חשק ללמוד התורה.

שיבחר. וזה אמרם (אבות פ"ג מ"ה) 'כל המקבל עליו עול תורה' - יותר מהנהוג, 'מעבירין ממנו' - לגמרי. וההיפך בהפוך, דהיינו אף הנהוג וכו' כ"א.

הקובע עתים לתורה נחשב כמי שלמד כל יומו לילו

ומי שמתגבר על יצרו וקובע את עתותיו לתורה - גם כשנראה לו שהוא יבוא על ידי כך להפסד, הקב"ה מחשיב אותו כאילו הוא מילא את יומו ולילו בלימוד התורה, כמובא בפלא יועץ (אות ק' - ערך קביעות עתים לתורה), והא לך לשונו המופלאה 'וצר לי על רבים מאחינו בני ישראל שהם להוטים אחרי התוהו, ועד שלא נגמרה התפלה בורחים להם לפעולתם ולעבודתם ומאבדים טובה הרבה, שאם היה יכולת

אור, דהיינו שלא היה מסך המבדיל בינו לבין התורה אור, ונתעצם בעצמות התורה ולא היה צריך ליגיעה. אבל אחר החטא - שנעשה כתנות עור, והוא מסך המבדיל, צריך ליגיעה רבה, והיינו 'בזעת אפך' וגו'. ונראה, שהיינו 'מיץ אף' (משלי שם), והבן.

ואם כן, אף שהגזירה והקנס נקנס על כל בני אדם, הנה אותן שתורתן אומנותן, שוב אין צריכין לשום השתדלות לטרפם, לפי שנתקיים בהו הגזירה בעמל התורה. וההיפך באלו שפורקין לגמרי עול התורה מעל צווארם, צריכין ליגע בהשתדלות טרפם מכוח הגזירה והקנס הקדום. והבינונים, זה משלים את זה, והבן. וזה דברי [הגמ'] (סנהדרין צט.) "אדם לעמל יולד" (איוב ה ז), ואיני יודע לאיזה עמל, והבן, כי הבחירה ביד כל אחד באיזה עמל

כ"א. בשמירת הלשון (שער ג פרק ד) הביא החפץ חיים זצ"ל, מעשה נאה שיש ממנו תביעה גדולה - לאדם ששקוע בהבלי עולם הזה ואינו משקיע את חייו בלימוד התורה או לכל הפחות בקביעת עתים לתורה, וזו לשונו 'ושמעתי מעשה על גביר אחד ובעל עסקן גדול שפירש עצמו לגמרי מהבלי עולם - לעסוק בתורת ד' יומם ולילה. וְחָבְרוּ עליו אחיו ובית אביו ואנשי ביתו להחזירו לענייני הראשון, ולא הטה אֶזְן להם ונתיאשו ממנו. ושאלוהו האנשים המכירים אותו מכבר לעסקן גדול, באיזה אופן פעל בעצמו שלא להטות אוזן לצעקת אנשי ביתו. ויען ויאמר אליהם: התבוננתי במה שאמרו חז"ל: 'אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר וגו'. ופירושו כאילו כבר מת, והיינו בעצמו כאילו כבר גמר כל עסקיו שהיה בכוחו, וגם גמר בהם את ימי חייו, והביאוהו לדין לפני מלך המלכים הקב"ה על כל העניינים שכילה בהם את זמנו להבל ולריק ויצא חייב בדין של מעלה. והוא צועק: 'אוי לי, וי לי, על רוע מעשי ועל רוע עניני'. ואלו בתוך כך הרשוהו שירד תיכף לעולם הזה ויעשה תשובה, בוודאי לא היה מתעצל אפילו רגע אחת מזה ולא היה מטה אזנו כלל לידע מעסקי ביתו. וא"כ יחשוב האדם בעצמו לפי עונותיו שהיה ראוי לו למות מכבר, ואם אחרי המוות היה הקב"ה מתנהג עמו בחסד גדול והיה נותן לו רשות שיחזור בתשובה, בוודאי לא היה מתרפה מזה אפילו רגע אחת, א"כ מה היק עושה לו הקב"ה שהוא מאריך את ימי חייו כדי שיעשה תשובה בחייו ממש, בוודאי צריך לודז את עצמו בכל כוחותיו לעשות תשובה על עונותיו וללמוד התורה תמיד, ועל כל פנים להיות לו עת קבוע תמיד לתורה ולא להטות אוזן כלל למי שרוצה להפריעו מזה'.

בוקר מקדים עבודת האדון ב"ה והולך לעסקו, אפילו הכי יש לי להודות להקב"ה שאני משכים לדברי תורה ואינו משכים לדברים בטילים, והצער שאני סובל להשכים, הרי גם הם סובלים כנגדי. אלא דה' הגדיל חסדו לי, אני עמל פירוש, לא מיבעיא מה שאני עוסק בתורה, אלא אפילו העמל שהוא דכותיה דיושבי קרנות, דהיינו כשאני עוסק בענייני העולם הזה כדי להרויח מה לאכול ולשתות, יש לו שכר עליו, כמו שביארתי. משא"כ הם היושבי קרנות שאינם קובעים עתים לתורה, כל עמלם לריק כי אינם קובעים עתים ללמוד, לומר כי כל יגיעם הוא מכשירי אותו העת ולקבל על יגיעם שכר, ולזה אמר 'אינם מקבלים שכר' וכו"כ.

'ושלל לא יחסר' - הקובע עיתים לתורה

והאמת היא, שמהתורה אי אפשר לבוא לידי שום הפסד ואפילו גשמי, רק לידי ברכה ורווח בכל הענינים. וכפי שכתב ההפלאה (כתובות, הקדמה אות לה) 'ויש לפרש מה שאמרו בלשון 'קבעת עיתים לתורה', שהענין הוא, כשאדם שהוא בעל משא ומתן והוא פונה עת שבו ילמוד שיעורו, דרכו של יצר הרע באותה שעה להזמין לו איזה משא ומתן, ואומר לו: למה תניח את הרויח המזדמן לך בשעה זו, תלמוד אחר כך לכשתפנה. ועל זה הזהירו חז"ל (אבות פ"ב מ"ד) 'אל תאמר לכשאפנה אשנה'. והוא שדומה לו שגזל את עצמו, ולשון 'קבעת', הוא לשון גזל, כמו שכתוב

בידי הייתי אוחז את כל אחינו בני ישראל בצואר כסותם והייתי קושר אותם בכבלים של ברזל ובחבלי עבותות אהבת השי"ת שיעמדו זמן מועט ללימוד. ואפילו מי שאין לו ספר, יהא שומע כקורא וירויחו טובה הרבה. וכמו שבמשא ומתן וסחורה של העולם הזה, נמצא לפעמים שלוקח אדם חפץ בזול ומרויח בו הון עתק, כן הדבר הזה, שבמעט שלומד מרויח הרבה יותר מאם יעסוק כמה שעות בנגעים ואהלות.

וגדול קביעות עתים לתורה דהא קיימא לן (כתובות טו.) 'כל קבוע כמחצה על מחצה דמי'. ונמצא ה' יחשוב לו כאלו עוסק בתורה חצי היום. ורב חסד מטה כלפי חסד, 'וקבע את קובעיהם' (עין בבא מציעא קיב.), שכר הרבה כאלו למדו כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו. ומי ראה כזאת ושמע כאלה ולא תאוה נפשו לזכות ללימוד זה ולהרוויח טובה הרבה'.

וכן מצינו שכתב האור החיים בספרו חפץ ה' (ברכות כח:), וזו לשונו 'והנה כאשר האדם קובע עת ללמוד בתורה והוא עומד והולך לצרכי פרנסתו, אנו סהדי דהעמדתו ולכתו הוא לסיבת מכשירי הלימוד, ד'אם אין קמח אין תורה', אם יהיה ברעב, כלי מלאכה הצריכים לעבודת ה' פְּלִים ולינתו. והנה הוא הולך לחזק ולהכין הפְּלִים הצריכין למלאכת הקודש - כדי ללמוד העתים ההם, ונמצא מכשירי הדבר נידון כדבר עצמו ומעלה עליהם הכתוב כאילו לומדים כל היום. ולזה אמר 'שאנו משכימים לדברי תורה', פירוש וקובע עתים לתורה, בכל

כב. בספר מנהגים טובים וקדושים (אות כא) מובא מהרה"ק רבי אברהם גאלאטי זיע"א: 'לקבוע עתים לתורה ביום ובלילה, ושלא לישן קודם קביעת עתים לתורה'.

וענין הצלחה הוא מי שממעט במעשה ועושה מלאכתו ארעי, וזוה המועט מרויח כמו מי שעבודת עבודתו בכל יום מאין פנות, זהו נקרא הצלחה.

וזוה שאמר הכתוב 'וכל אשר יעשה' - רצונו כל מה שהיה יכול להרויח על ידי מעשה, 'יצליח' במעט העסק כאילו היה עושה כל היום. ופרשנו בזה מה שנאמר (שם פסוק ד) 'לא כן הרשעים כי אם כמויך אשר תדפנו רוח'. כי הצלחת הצדיק הוא באשר ה' אתו וכל אשר עושה - ה' מצליח, כדכתיב גבי יוסף הצדיק (בראשית לט ג). משא"כ גבי רשעים, אף שנראה לעין דרך רשעים צלחה, הוא דומה כמו שיש חילוק בין עוף הפורח מחמת החיות שיש בו ובין המוץ הפורח בשעת דישת התבואה שאין בו חיות אלא הרוח הדפו, כן הרשע, רוח הסיטרא אחרא ידפנו עד לא יודע מקומו איה' (ראה עוד מה שכתב המאור ושמשי פר' בשלח ד"ה ונראה לפרש)²².

(מלאכי ג ח) 'היקבע אדם' וגו'. ואמרו חז"ל (ראש השנה כו:) שהוא לשון 'קבעו פלניא', וצריך לקבוע ולגזול עת לתורה.

אמנם האמת הוא, כי המאמין בוטח בה' נכסיו מצליחים, כמו שכתבנו לעיל, שנאמר בתורה (משלי לא יא) 'ושלל לא יחסר', מה שהיא שוללת, בטוח הוא שלא יחסר.

ואמרתי לפרש מה שאמר דוד המלך ע"ה בתחלת תהלותיו (תהלים א ב) 'כי אם בתורת ה' חפצו וגו' וכל אשר יעשה יצליח', כי הענין שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"י) 'הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה וכו'. ואמרו (אבות פ"ב מ"ה) 'לא כל המרבה בסחורה מחכים'.

ולדעתי זה שקבעו לומר בכל יום 'ונבונים כבלי השכל כי רוב מעשיהם תהו', ענינו להרבות במעשה הוא דבר תהו, כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט.

כג. בספר אביר הרועים (עמ' קכ אות רכה) מביא 'קול קורא' (אדר תרס"ח) שכתב הרה"ק האבני נזר זיע"א 'לעורר את הרבנים לקבוע עתים לתורה - ללמוד עם האנשים הסוחרים והפועלים'.

'שמעו נא אחים ורעים רבנים מומחים מנהלי עדת ישורון, וישמע אליכם ה'. חוסו נא על עם ה' הטרודים על המחיה ועל הכלכלה, וטורד מרובה (אשר שגא פעם כפעם, כידוע), אשר אין להם מרגוע לנפשם לקבוע עתים לתורה - אף שעה ושתיים ביום, ונמצא זו וזו לא נתקיימה בידם, והתורה הק' מונחת בקרן זווית ומתחננת וקוראה בקול 'אליכם אישים אקרא וקולי אל בני אדם' וגו'. ועליכם רועי ישראל החיוב, לאשר ולקיים בכל כנסיה מישראל שבכל עיר ועיר, להיות הרב העומד בראשם - להורות להם הוראת איסור והיתר, קובע עת בין מנחה למערב, ללמוד עם האנשים הסוחרים והפועלים בבית המדרש, איזה לימוד הלכה, וכפי אשר יכשר בעיניו לפי המקום, ועל ידי כן יזכו לעשות תורתם קבע וכו', וזו וזו יתקיימו בידם, וכידוע שכל השפעת המזונות בא בכח התורה הק'.

וכמ"ש במכילתא (פר' בשלח), שבשעה שאמר ירמיה לישראל מפני מה אין אתם עוסקים בתורה, אמרו לו במה נתפרנס? הוציא להם צנצנת המן ואמר להם: אבותיכם שעסקו בתורה, ראו במה נתפרנסו, אף אתם, אם תעסקו בתורה הקב"ה יפרנסכם מזה עכ"ל. ולכאורה היו יכולים להשיב

מישראל מחויב ללמוד גמ' עם פירוש רש"י ותוס' - כמו שהוא מחויב בהנחת תפילין. וזו לשונו 'למוד הגמ' ורש"י תוספות חיוב כמו הנחת תפילין. הגאון מהר"ר שפעטל בצואה, הובאה בסוף ספר יש נוחלין'.

ובבית אהרן (גמרא) כתב 'שמעתי שהקדושה של הגמרא גדולה מאוד, והוא מלשון גומר"א, פירוש 'גחלת'. והוא שורף כל הקליפות המבדילים בינו לבין קונו ית"ש'.

ובהנהגת האדם שהביא הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זיע"א בסוף ספרו (אות א), כתב בראשונה 'הראשון, צריך האדם ללמוד גמרא ופירוש"י ותוס" וכו'.

יתר על כן מצינו בשפת אמת (אבות פ"ד מ"י), שראוי לו לאדם למעט דווקא בזמן עסקיו ולעסוק בתורה, וזו לשונו 'הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה, יתכן לפרש, להיות כל אחד מקמץ ממלאכתו, איש איש מאשר הוא עושה, ימעט באיזה שעה ויפרשנו לתורה, והגם שבלא זה יש לו עתים לתורה, מכל מקום צריך למעט דווקא מהעסק לשם ד"'.
חשוב לימוד גמ'
עם פירוש רש"י ותוס' בכל יום
וכשיהודי בא לקבוע עתים לתורתו, מן הראוי להכיר ולדעת את המובא בברכי יוסף (יורה דעה ס"ו רמו ס"ק ד) שהעתיק בשם בנו של השל"ה, שכל אחד

לו, מה זו תשובה על עתה שאין לנו מן. (ורש"י ז"ל שינה הגירסא וכתב 'הרבה שלוחים למקום להכין מזון ליראין, ולפ"ז יובן קצת. אבל לשון המכילתא צריך ביאור. אך באמת יש להבין מ"ש 'למשמרת לדורותיכם', ונראה שהוא מונח במקומו לדורות. והא איתא ביומא (ב): 'משנגזז ארון, נגנזה עמו צנצנת המן' וכו'.

אכן, עיקר השפע של המזונות בא על ידי עסק התורה ודרך צנצנת המן, ועל זה נאמר (שמות טז לג) 'והנח אותו לפני ה', ופירש"י (שם ד"ה והנח) 'לפני הארון'. והוא מה שאמרו (אבות פ"ג מ"ז) 'אם אין תורה אין קמח'. והיינו שצנצנת המן מונח תמיד לפני ה' - לפני הארון, וכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתיה, ועל ידו נמשך שפע המזונות לכל חד מישראל - לפי עמלו בתורה המונחת בארון, ולפי קביעתו בתורה, ולפי השתדלותו שיעסקו בניו בתורה הק', ישיג שפע פרנסתו דרך צנצנת המן המונח לפני ה', ונשלח ברכה במעשה ידיו, וישיג פרנסתו בלא יגיעה רבה ומלאכתו מתברכת. וזה שאמרו במכילתא (בשלח ה ד"ה ויאמר משה) 'אם תעסקו בתורה הקב"ה יפרנסכם', מזה דייקא.

ובהסכם צדיקי וגדולי מדינתנו שליט"א ניתן לפרסם תקנה זו בישראל. ובטוחים אנחנו שיבואו דברינו על אוזן שמועת המורים ללמד, והאנשים יבואו ללמוד ולשמוע, ונהיה גם אנחנו בכלל מזכי הרבים, ואין הגליות מתכנסות אלא בזכות משניות, כמ"ש במדרש רבה (פר' צו ג) על פסוק 'גם כי יתנו בגויים עתה אקבצם', ובגמ' בבא בתרא (ה). 'פסוק זה, בלשון ארמית נאמר, אי תנו כולהו, עתה אקבצם'.

דברי המעתירים מהרבנים ותלמידיהם לכבוד התורה הק', הכו"ח בחודש אדר ראשון שנת 'עתה אקבין' לפ"ק. נאום הק' אברהם חופ"ק סאכטשאב בהרב מו"ה זאב נחום זצ"ל האבד"ק ביאלא.

דיבור, כמו שתרגם אונקלוס 'לרוח ממללא', ודיבור הוא ה' מוצאות הפה – כ"ב אתון דאורייתא, שרש"י הק' עשה התגלות הכ"ב אותיות אורייתא בפירושו הקדוש על תורה שבכתב ועל תורה שבעל פה. ולכן הוא רוח – בחינת דיבור, ולכן היה בשבילו בריאת העולם – שנברא בשביל ישראל ובשביל התורה^{יד}.

ובשו"ת דברי חיים (ח"י"מ ח"א סי' כג) הביא, שרש"י קיבל את פירושו – איש מפי איש עד משה רבינו. וזו לשונו 'והרב הנ"ל רצונו לתת תורה חדשה מה שלא

והנה מצינו במגן אברהם (מהרה"ק המגיד מטריסק זיע"א) שכתב (פר' בא ד"ה ואות תפילין) בזו הלשון 'ואאדמו"ר זצוקללה"ה אמר: שבשביל רש"י הקדוש היה בריאת העולם וישראל והתורה הק', כמו שדרשו רבותינו ז"ל 'בראשית' – בשביל ישראל ובשביל התורה, ו'בראשית' נוטריקון: בשביל רבי שלמה יצחק, שבשבילו היה בריאת העולם. ואני אומר, שגם בשביל רבינו תם היה בריאת העולם, כמו שמרומז גם כן ב'בראשית', בשביל רבינו תם. ורש"י הוא בחינת חלק הרוח מנר"ן, וכמו שרש"י נוטריקון: רוחן של ישראל. ורוח היא בחינת

כד. מסופר על הרה"ק משינאווא זיע"א, שהיה נוהג לומר את כל 'לעזי רש"י'. ונראה להסביר מנהג זה עפ"י המובא בשם משמואל (פר' דברים שנת תרעט ד"ה במדרש), שרש"י הכניס קדושה כשכתב את הלשונות ההם. וזו לשונו 'במדרש, הלכה אדם מישראל מהו שיהא מותר לו לכתוב ספר תורה בכל לשון וכו'. אמר הקב"ה, ראה לשונה של תורה מה חביבה שמרפאה את הלשון וכו'.

ונראה, דהנה יש להתבונן בענין רפואת לשונות הגוים מהו. ויש לומר כי השפה של האומה היא מהותה ומעידה על תוכן לבה, כאמרם ז"ל (חובת הלבבות שער הבחינה פ"ה) 'לישנא - קולמוסא דליבא', והיינו שרעת לבם תמיד רגל על לשונם. ועל כן בלשון ובשפת האומה נצפן בה כח רע מושך לרעת האומה. וכמו שהגיד כ"ק אדמו"ר הרי"ם זצוקללה"ה מגור על לשון צרפת שמושכת לניאוף ר"ל, עכ"ד. והטעם, משום שהם מלוכלכים בזה ביותר כידוע, על כן לשונם שצפננה בה מהותם, מושכת לזה ביותר. אך לשונה של תורה מהפכת את הרע שבלשון ההיא לטובה, והיינו מחמת שיש צורך לתורה ללשון ההיא להסביר בה את השומע, נעשתה הלשון ההיא מחוברת לטהור ונדחה הרע מקרבה ונכנסת בה רוח טהרה, וזוהי רפואת הלשון. ובזה הסברתי לי מה שרש"י ז"ל פירש הסברת הכתובים כמה פעמים בלשון צרפת, שלא יתכן שרש"י ז"ל לא מצא מילין בלשון הקודש להסביר בה את הקורא. ולפי דרכנו, בכוונה עשה לטובת הכלל המדברים בלשון ההיא, שתהיה רפואה קצת ללשון ההיא, כי יתכן שקודם שעשה רש"י ז"ל כך, היתה הלשון מושכת עוד יותר לרע.

ויש לומר, שלטעם זה ביאר משה רבינו ע"ה את התורה בשבעים לשון, אף שלא היה מדבר אלא לישראל המדברים בלשון הקודש, או אפילו שפת מצרים, ועל כל פנים אינם נזקקים לכל שבעים לשון. אלא לכוונה זו עשה, לרפא קצת את כל הלשונות לתועלת הדורות הבאים. או שצפה שעתידים לגלות בין שבעים אומות, ובהכרח ישתמשו בלשוניהן^{יז}.

וראה בספר זוהר חי (מהרה"ק מהרי"א מקאמרנא זיע"א, שמות דף יב ד"ה ע"כ), שכתב בשם דודו הרה"ק

ושארי ספרי היחוס, מה שאין כן הרב הנ"ל, שלא למד ולא שימש לשום גאון או גדול מפורסם, ולזה נפל בשיבושא ודמיונות כוזבות רחמנא ליצלן, ולכן אל תשמעו ולא תאבו לו, ועלינו השלום יי"ה.

'ותלמוד תורה כנגד כולם'

- מצד מעלת תלמוד תורה

וידועים דברי התנא (פאה פ"א מ"א) 'אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן

ידעם אדם וחולק על האמת התורה שניתנה מפי הגבורה - כאשר קבלנו איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה. וכן אני, אם כי אני זעירא דחברייא, קבלתי ממו"ח זלה"ה שהיה גאון עולם, ומהגאון בעל מחבר ים התלמוד, והם סמכוני להורות ולדון כאשר היה אתי בכתובים, אשר ידוע שהם קבלו איש מפי איש עד רש"י ז"ל כידוע לכל, ורש"י ידוע שקיבל איש מפי איש - עד משה רבינו ע"ה, כמבואר ביוחסין

ר' צבי הירש מזידיטשוב זיע"א, שאמר בשם הבעש"ט, שבכל מקום שרש"י אומר 'ופשוטו של מקרא', כוונתו כשיהיה לך התפשטות הגשמיות והחומר הגס, תשיג הפשוטו של המקרא מופשט מכל רעיון בסודות נעלמות'.

והרה"ק החיד"א זיע"א (לחם מן השמים דרוש ז) כתב על רום מעלת קדושת כל אות ומילה שכתב רש"י, וזו לשונו 'וכבר נודע דרש"י ז"ל על כל טיפת דיו היה יושב עליה שבעה נקיים'. וכן מזכיר זאת בדרשתו לשבת שובה (רוח חיים דרוש י"ג).

כה. מצינו בפרדס יוסף (פר' וישב אות יח ד"ה והנני) שהעתיק דברים נוראים על רום מעלת וקדושת רש"י, וזו לשונו 'והנני להעתיק מה שמצאתי לאחד מגאוני קשישאי ר' אברהם כ"ץ ראפאפורט ז"ל אבדק"ק לבוב בשו"ת איתן האזרחי חלק ב' (קונטרס אחרון, פר' וישב). 'ויתנכלו אותנו' (בראשית לז יח), פירש"י (ד"ה ויתנכלו) 'אותנו' כמו אתנו עמו, כלומר, אליו'. וכמו ויתהלכו אותו, 'ויתהלך חנוך את אלוקים', 'ותרא אותו כי טוב הוא' וכו'. אני נחמן בר שמואל הולך רכיל מגלה סוד - על רש"י ע"ה, הצדיק היה צנוע, 'ויתנכלו אותו כמו אתנו עמו, כלומר אליו'. כוון בזה הצדיק - רש"י ע"ה 'ויתנכלו אותו', רמז למה חנוך נעשה מט"ט, 'אותו' חנוך נעשה כמו 'אתנו' וכו'.

ואומר אני נחמן בר שמואל, שהלכתי על קברו של אותו צדיק - רש"י ע"ה, הייתי בועט ברגלים והייתי מרעיש על קברו ויצא מעט עשן מקברו ונרתעתי לאחורי, וראיתי פיסת יד של אש, וזו לשונו: אם התרעת לגלות לך 'ויתנכלו אותו כמו אתנו עמו, כלומר אליו', מי התיר לך. ומיד הלכתי בפחי נפש. ומיד כשהלכתי ד' אמות לאחורי שמעתי קול דממה דקה, תשחיר עיניך בתענית ואם לאו אין לך תקנה. כי כל האותיות, כלומר 'אליו' הם צועקים אליך למרום. ומיד כשהלכתי לביתי פגע בי נחש והיה כתב על ראשו: כל ערל וטמא לא יאכל בו. מיד בכיתי בכיה גדולה ואמרתי בליבי, והרי שום דבר טמא ופיגול בא לידי. מיד הלכתי ושטחתי על קברו של אותו צדיק כל הלילה, ומפלגות הלילה שמעתי קול קורא אלי: לאו אתה דומה לרש"י שהיה מוסר את עצמו ונפשו על דברי תורה והרָבָה תורה בישראל, וכמעט שנעצלו ממך שערי דמעוּת. אמרתי ח"ו אין לי תקנה. מיד הראו לי מן השמים, תעסוק באלדד ומידד, אז נתקן

אבוי דרבי אבא בר מרי בשם ר' אחא, כתוב אחד אומר (משלי ח יא) 'וכל חפצים לא ישוו בה' וכתוב אחד אומר (שם ג טו) 'וכל חפצריך לא ישוו בה'. 'חפצים' - אלו אבנים טובות ומרגליות. 'חפצריך' - אלו דברי תורה, דכתיב (ירמיה ט כג) 'כי באלה חפצתי נאם ה'."

ובספר חבצלת השרון (מהגאון מטארנאפאל זצ"ל, בפתיחה לספרו) מביא מה ששמע מהרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זיע"א שאמר: שמכל עניני חסידות ופרישות וסיגופים, היותר עיקר ומובחר הוא לשמח את הקב"ה בלימוד התורה הקדושה.

בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא: כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחבירו, ותלמוד תורה כנגד כולם'.

ובתלמוד ירושלמי (פאה פ"א ה"א) פירשו את דברי המשנה בזו הלשון 'ותלמוד תורה: רבי ברכיה ורבי חייא דכפר דחומין, חד אמר אפילו כל העולם כולו אינו שוה לדבר אחד של תורה. וחד אמר, אפילו כל מצותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה. רבי נתנחומא ורבי יוסי בן זימרא, חד אמר כהדא וחד אמר כהדא. רבי אבא

עיוותך ואז תזכה לידע אמאי נקרא משה רבינו ע"ה 'קפילא' (טָפָח) בסעודה של דוד המלך ע"ה. ואז תעשה ריווח והצלחה לך ולכל ישראל.

אמרת, מה ענין שמיטה אצל הר סיני. רוצה לומר, מה ענין יוסף אצל אלדד ומידד, ואשתומם אל המראה ואין מבין. שמתו נפשי בכפי, ואמרת בבכי ובמר נפשי: אם אני תלמיד חכם בעיניך, זכני בכל אלה ולמדני, כי הצדיקים במיתתם קרוים חיים. מיד ראיתי ביטוטי, רוצה לומר ניצוצי של אש יוצאים מקברו של רש"י ע"ה, ונפק כרוז ואומרת: תשמע דברי רש"י בעצמו פנים אל פנים, וזו לשונו: אני שלמה בר יצחק התעניתני כמנין תרי"ג תענית רצופים - חוץ משבתות וימים טובים, עד שהוצאתי הדבר לאור והוצאתי מכח אל הפועל. וכשחברתי פירושי הגדול על התורה שבכתב ושבעל פה, ופמליא של מעלה מוצאים נחת רוח בדברי. ותרתין ועשרין שנין הוה מפלפל מט"ט עם הקב"ה ולא הוה נחת רוח למ"ט שר הפנים, עד שבא בן עמרם ותיקן הדברים, וזו לשונו של משה רבינו ע"ה: אשריך שלמה בר יצחק שכל מגמת פניך לשם שמים. 'ויתנכלו אותי', כבר נתתי חלקם של אברהם יצחק ויעקב וכו'. וכשהלכתי מקברו מצאתי כתוב על התפילין שלי, שכל מי שאינו יודע החילוק בין הסרת טבעת של פרעה שנתן ליוסף - ובין הסרת טבעת של אחשוורוש שנתן להמן, אל יהיה עוסק בנסתרות הללו וכו'. דו"ק ותתן צרי למכתך ומרגוע לנפשך.

זה העתקה ששלח לי הכותב ר' זלמן מבריסק, אשר העתיק מו' שלמה שמעון ר"מ ואבד"ק, אשר הוא העתק מספר ישן נושן בק"ק קרעמניץ, ושלח לר' זלמן אהוב ז"ל, ואני העתקתי אות באות נאום אברהם בר יחיאל לוריא ז"ל. ושוב מצאתי שחיבר ותיקן ר' שלמה זצ"ל אבי האלוף מ' יוסף קלון, ע"פ כ"ד שמות שהביא השערי תורה בשער הראשון, וזו לשונו 'אני ראיתי שכתב רבינו, התייד הגדול שלמה, נראה לאחר מותו לבן הרב מאיר. ואמר לו 'באתי ללמוד עיקר וכלל גדול בשם המיוחד, ופירושו הוא היה הווה ויהיה, ובדבר הזה תבין, כי אין לי רשות עוד לעמוד אצלך, עד כאן לשון ספר איתן האזרחי אות באות'.

ונקבה הוי, וא"כ כיון שהתורה נקראת 'אשת חיל' ונאמר בה (דברים לג ד) 'צוה לנו משה מורשה', ואמרו ז"ל (פסחים מט: ברכות נג.) 'אל תקרי מורשה אלא מאורשה', וכל שיר השירים רמז לזיווג זה. אם כן על ידי דבקותו בה, יוליד מצותו מלאכי חסד, ועל ידי דבקותו באשה זרה דכתיב בה (קהלת ז כו) 'ומוצא אני מר ממות את האשה', יוליד עבירות מלאכי חבלה. ואשה זרה היא הבטלה. הלכך 'תלמוד תורה כנגד כולם', שהלימוד גדול שמביא לידי כולם, וביטול תורה כנגד כלם, **שמבטל את כולם**. להכי כתיב (ירמיהו ט יב) 'יאמר ה' על עזבם את תורת', על זה אבדה הארץ. למה, שזה גרם להם שלא שמעו בקולי ולא הלכו בה, וילכו אחר שרירות לבם ואחרי הבעלים. ואמרו ז"ל, הבטלה מביאה לידי זימה, ועל התורה נאמרה (משלי ב יא) 'מזמה תשמור עליך'. ופירשו ז"ל (עבודה זרה יז:) מזימה. ואמרו (סוכה נב:) 'אם פגע בך מנוול זה מושכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח אם ברזל הוא מתפוצץ'.

נמצינו למדים שאע"פ שלא אמר רבי אליעזר בהדיא 'תורה', רמזה לנו בלשון 'קנה', דנקט שהוא לשון 'בריאה', והיא ע"י התורה, כדפרישית. ואדרבה הוא העיקר, כי בלי זכר ונקבה אין בנים, והיא גרמה לכל המצות, וביטולה גרמה לכל העבירות, וכלל הרבה רבי אליעזר בן יעקב במשנה קצרה, כי אמרו עליו (עירובין סב:) כי משנתו קב ונקי.

ואתי שפיר הסמיכות שסמך ר' במשנה זו לדרכי מאיר דלעיל מינה (אבות פ"ד מ"י) שצוה רבי מאיר: 'הוי ממעט בעסק

והסימן לזה, שכל עניני סיגופים וחסידות שאדם רוצה להתנהג אין היצר הרע מוציא כל כך כוח על זה לבטלו, כמו שמוציא כל כחו לבטל את האדם מתלמוד תורה בתחבולות שונות. כן שמעתי מפי קדשו, שאמר לי בעצמו הדברים האלה'.

ונראה ליסד את דבריו על דברי הספרא (פרשת א פ"א) "אם בחוקותי תלכו", מלמד שהמקום מתאוה שיהו ישראל עמילים בתורה'. שאם כי הקב"ה מחכה שבני ישראל יקיימו את כל המצוות האמורות בתורה, אמנם לגבי 'עמל התורה' (הן בהבנת התורה והן בקביעת העת ללמוד תורה), נאמר לשון מיוחד - 'שהמקום מתאוה שיהו ישראל עמלים בתורה'.

'תלמוד תורה כנגד כולם'

- מצד מה שכל קיום התורה תלוי בלימודה או בביטולה

ובחרדים (מצוות התלויות בארץ ישראל פרק ג) מצינו שכתב פירוש אחר מדוע 'תלמוד תורה כנגד כולם', וזו לשונו 'תנן במס' אבות (פ"ד מ"א) רבי אליעזר בן יעקב אומר: העושה מצוה אחת קנה לו פרקליט אחד והעובר עבירה אחת קנה לו קטיגור אחד, תשובה ומעשים טובים כתריס בפני הפורענות וכו'. ואף על גב דלא הזכיר התנא תורה בכלל תשובה, איתא דאין לך עון גדול מזה מביטול תורה, כדכתב רבינו יונה, דכי היכי דשכר תלמוד תורה כנגד כולם, הכי נמי עון ביטול תורה כנגד כולם. וכיון שהוא בעל תשובה, ודאי יעסוק בתורה. ויש לפרש לשון 'קנה' מלשון (משלי ח כב) 'ה' קנני ראשית דרכו', שהוא לשון בריאה וכו'. וידוע שכל בריאת בני אדם על ידי זכר

ועסוק בתורה, ואם בטלת מן התורה וכו' שיפרעו ממנו על ביטולה, ואתא רבי אליעזר למימר גדולה מזו, דגם כל העבירות או המצות תלויות בה, כדפרישית'.

התורה מאירה את כל מציאות החיים

★ בהתהלך תנחה אותך ★ בראתי יצר הרע - בראתי לו תורה תנלין ★ 'או הודע אליו חטאתו' - אורייתא קא מודעא ליה ★ החזיר להם תשובה ★ טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף ★ אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה ★ שבתי בבית ה' כל ימי חיי ★ נר מצוה ותורה אור

בן הרמב"ם, ספר המספיק לעובדי ה', ריש שער הפרישות), ומה יעשה הבן ולא יחטא. אכן, התורה מלשון הוראה, מנהיגה ומנקה את האדם אל הדרך הטובה והישרה, וכפי שנאמר (שמות יח כ) 'והודעת להם את הדרך ילכו בה' וכו'.

ובהמשך הפסוק נאמר 'הקיצות היא תשיחך', ופירש המצודות דוד (שם) 'היא תשיחך - תדבר עמך כחבר טוב המדבר עם חברו להשתעשע עמו'. והיינו שהתורה לא רק מנקה את האדם בדרך הנכונה והישרה, אלא היא כמו ידיד טוב שמדבר עם חברו ומשתעשע עמו. וכאן כבר יש ללמוד על הקירבה שבין הלומד לבין התורה עצמה, וכמו שמצינו שנאמר עליה (משלי ה ט) 'באהבתה תשגה תמיד'.

בראתי יצר הרע

- בראתי לו תורה תנלין

ובשעה שבא היצר הרע לטרוד את האדם מעולמו, התורה עומדת לו לאדם כדי להציל אותו, וכמובא בגמ' (קידושין דף ל:)

בהתהלך תנחה אותך

נאמר במשלי (ו כב) 'בהתהלך תנחה אותך, בשכבך תשמור עליך וכו'. ופירש המצודות דוד (שם) 'תנחה אותך - תנהג אותך בדרך הישר וכו'. ונראה לבאר את המשמעות בזה עפ"י המובא בדגל מחנה אפרים (פר' מסעי) בזו הלשון 'אך דע, ששמעתי בשם אבי אדוני זקני זללה"ה, כי כל המסעות היו מ"ב, והם אצל כל אדם מיום הולדו עד שובו אל עולמו. ולהבין זה, כי מיום הלידה והוצאתו מרחם אמו הוא בחינת יציאת מצרים כנודע, ואחר כך נוסע ממסע למסע - עד בואו לארץ החיים העליונה, וכמו שכתבתי על פסוק (במדבר ט יח) 'על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו', כי הוא בחינת גדלות וקטנות, עיין שם בפסוק הנ"ל'.

ומנין ידע האדם כיצד ללכת, ומהי הדרך הטובה והישרה שיבור לו האדם, והלא 'העולם החומרי הוא מחיצה גדולה החוצצת בין העבד ובין רבו' (לשון רבי אברהם

יהיה בבחינת מה שנאמר (איכה ב כב) 'אשר טפחתי וריביתי אויבי כלם'.

'או הודע אליו חטאתו' - אורייתא קא מודעא ליה

ואם חלילה נפל האדם וחטא, מי שמודיע לו זאת ומביא אותו להכרת החטא, הלא היא התורה, וכמובא בזה"ק (פר' ויקרא כג:) על הפסוק (ויקרא ד) 'או הודע אליו חטאתו אשר חטא', שמי שקם בלילה לעסוק בתורה, התורה מודיעה לו חטאו. ולא בדרך דין, אלא כ'אם' שמודיעה לבנה במילים רכות והוא אינו שוכח ושב בתשובה לפני רבונו ^{כז}.

הרי שהתורה היא 'תבלין' מופלא, הן לפני החטא - במה שהיא נותנת כח וגבורה להילחם עם היצר הרע ולנצח אותו. והן

'בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין' ^{כז}.

ותבלין זה מסייע ליהודי לכל יומו - להינצל מהיצר הרע אף לאחר שסיים את חק לימודו, וכמובא בגמ' (סוטה כא.), 'אמר ר' יוסף: 'מצוה', בעידנא דעסיק בה - מגנא ומצלא, בעידנא דלא עסיק בה - אגוני מגנא, אצולי לא מצלא. 'תורה', בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה - מגנא ומצלא'. וברש"י פירש שם (ד"ה מצוה בעידנא) ש'מגנא' היינו מן הייסורין, ו'מצלא' היינו מהיצר הרע ^{כז}.

ויש ללמוד מדברי הגמ', שהדבר היחיד שמקיף את כל חיי האדם - שלא יחטיא אותו יצרו הרע ויפסיד ממנו את טובתו הרוחנית והגשמית, הוא התורה, שעל ידה נעשה האדם מוגן מיצרו, שלא

כז. זו לשון הגמ' 'תנו רבנן, 'ושמתם' - סם תם, נמשלה תורה כסם חיים; משל, לאדם שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטיה על מכתו, ואמר לו: בני, כל זמן שהרטיה זו על מכתך, אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך, ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה מתיירא, ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה נומי. כך הקב"ה אמר להם לישראל: בני, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה - אין אתם נמסרים בידו, שנאמר (בראשית ד ז) 'הלא אם תטיב שאת', ואם אין אתם עוסקין בתורה - אתם נמסרים בידו, שנאמר (שם) 'לפתח חטאת רובין'.

כז. הגר"א (הובא בס' המאור הגדול) הקשה על דברי הגמ' הללו, היאך יצויר בתלמוד תורה 'עידנא דלא עסיק בה', והרי על התורה נאמר (יהושע א ח) 'הגית בה יומם ולילה', וא"כ אימתי שייך 'עידנא דלא עסיק בה'. ומבאר זאת, שבכללות המצוות, אילו יאכל מצות בסוכות ויטול לולב בפסח לא עשה ולא כלום, ואין זה אלא מעשה ריק בעלמא. אבל התורה אינה כן, אלא בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה, כלומר אף כשעוסק במסכת פסחים בחג הסוכות ובמסכת סוכה בחג הפסח, תמיד הוא מקיים מצוות תלמוד תורה, ומקבל את שכרו שלם.

כח. זו לשון הזה"ק 'ומאן דקאים בליליא למלעי באורייתא, אורייתא קא מודעא ליה חוביה, ולא באורח דינא, אלא כאמא דאודעא לברה במלה רכין, והוא לא אנשי ליה, ותב בתויבתא קמי מאריה'.

להן תשובה'. כלומר, 'החזיר להם' – תשיב להם – 'תשובה', שהתורה מודיעה לאדם את חובתו וחסאתו כדי שישוב בתשובה, ולזה אין שייכות אצל המלאכים, שהרי אין להם בחירה לחטוא ולשוב בתשובה^ל.

טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף

וראה בהפלאה (הקדמה למסכת כתובות אות ג) במה שכתב דברים נפלאים על מעלת תורה שבעל פה להוראת חיי האדם, וזו לשונו 'ועל כל הטוב אשר הגדיל עמנו בקבלת התורה, יותר הפליא חסדו עלינו בתורה שבעל פה הנמסר לנו מפי משה רבינו ע"ה - אשר קיבל מסיני בארבעים יום וארבעים לילה - להבינו ולהעמידנו על עיקרי יסודי ונימוקי משפטי התורה, לפענח צפונים ולגלות מסתורים. כי לולא תורה שבעל פה אין אתנו יודע עד מה ואפילו במצוה אחת.

ועל זה אמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיט עא) 'טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף'.

לאחר החטא - במה שהיא מודיעה לו לאדם שחטא ועליו לעשות תשובה^{טז}.

החזיר להם תשובה

ונראה לפרש עפ"י דברי הזוהר הללו את דברי הגמ' (שבת פח:), 'אמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, מה לילוד אישה בינינו. אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, 'מה אנוש כי תזכרנו, ובן אדם כי תפקדנו, ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ, אשר תנה הודך על השמים' (תהלים ח ה). אמר לו הקב"ה למשה: החזיר להן תשובה. אמר לפניו: ריבונו של עולם, מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם וכו'.

והנה לפי המבואר בזוה"ק שהתורה מודיעה לאדם את חטא, יתכן לפרש את מה שהקב"ה אמר למשה 'החזיר

טז. מצינו בשם משמואל (פר' נשא שנת תרעא ד"ה ויש לומר עוד) שכתב בזו הלשון 'ויש לומר עוד, דהנה אמרו ז"ל (פאה פ"א מ"א) 'ותלמוד תורה כנגד כולם', כי בתורה לבד יש גם כן ג' חלקים, והם: מושכל ויגיעה ולימוד, המבערים את כחות הרע מכל שלשת המקומות מוח ולב וכבד. מושכל התורה מנקה את השכל, יגיעת התורה מנקה את הנפש, כי כל יגיעה הוא בנפש כמ"ש המהר"ל, לימוד ויגיעה פשטית מנקה את הגוף'.

ל. ביתר ביאור יש להוסיף עפ"י מה שאמרו חז"ל (פסחים נד.) שהתשובה היא אחד מהדברים שנבראו קודם לבריאת העולם, וכמובא בזוה"ק (פר' לך לך ז.) 'ולא הוה יכיל למיקם עד דברא תשובה', וא"כ אף שצדקו המלאכים שהתורה היא חמודה גנוזה קודם לבריאת העולם תשע מאות שבעים וארבע דורות, אך הלא אף התשובה קדמה לבריאת העולם, ועולם התשובה אין לו שייכות עם המלאכים, זולת ישראל שיש להם בחירה. והיינו מה שאמר הקב"ה למשה החזיר להם – 'תשובה', שמה'תשובה' שקדמה לבריאת העולם ואינה שייכת אלא לישראל, תביא ראיה למלאכים שיש לישראל שייכות אף במה שקדם לבריאת העולם - התורה והתשובה.

דרפרם שיאמר לו מילי מעליותא דבי כנישתא, והוא השיב אמריו לו, כי איכא דעדיף מיניה, והם השערים המצויינים בהלכה – שהם אהובים לפני המקום יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות, וא"כ לא אמר לו מילי מעליותא דבי כנישתא, אדרבה, הך מילתא הוי גריעותא לבי כנישתא.

ונראה, כי הנה בזמן שישראל יושבים ועוסקים בתורה בבתי מדרשות, השכינה שרויה ביניהם, כאמרם ז"ל (אבות פ"ג מ"ו). ואמרינן בסנהדרין (ט.ט.) 'כל בי עשרה שכינתא שריא'. ולכאורה לפי זה נמצא, כי בזמן שיוצאין העשרה מבית המדרש וכל איש לדרכו פונה, הוי כחורבן בית המדרש בכל יום – שמסתלקת קדושת השכינה ממנו, ואנן קיימא לן (יומא יב:) 'מעלין בקודש ואין מורידין', וכיצד ניתן להישמר מכך – שלא תהיה הורדה לקדושת בית המדרש, והרי לא ייתכן להיות בכל עת בבית המדרש, ובהכרח לצאת משם מדי פעם.

אמנם, הנה תכלית ישיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות היא, שעל ידי שילמוד תורה במחשבות טהורות והוא נקי מחטא ומחשבתו דבוקה בלימוד התורה, נעשה הקשר אמין, וגם בצאתו משם ומתהלך בחוץ – בשווקים וברחובות, או בשבתו בביתו, יהא ניכר עליו שלמד תורה. כי מעשיו יוכיחו עליו אם יתנהג כתורה וכהלכה בכל ענייניו, וכל רואיו יכירו ויודו כי התורה שלמד מישרת אורחותיו ומדריכתו ללכת בדרך טובים ואורחות צדיקים לשמור. ואם כך יעשה, אין ביציאתו מבית המדרש הורדה לקדושתו, אדרבה, מעלה יתירה היא לבית המדרש, כי בכל עת ובכל מקום

יש להבין, דהוה ליה למימר אלפי כסף וזהב דרך לא זו אף זו.

ונראה על פי מה שאמרו חז"ל בריש פרק הזהב, דדהבא אף דחשיב טפי, פירא הוא לגבי כספא דחריפא טפי ומזומנת לאדם לשימוש והוצאתו. והנמשל, דאף דתורה שבכתב קדושתה מעולה יותר מתורה שבעל פה, מכל מקום לצורך חיותינו וטהרת נשמתינו להתדבק במצות ה' וחוקותיו, הוא צורך יותר בתורה שבעל פה, כי היא חיינו ומורה לנו הדרך החיים בכל מצוה ומצוה. וזה שאמר 'טוב לי תורת פיך', לכלול תורה שבכתב ושבעל פה שהיא טובה לי להנאתי לצרכי לתקן נשמתי מאלפי זהב וכסף, רוצה לומר, יותר מחשיבות הזהב ואפילו יותר מחריפות צורך הכסף'.

אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה

ובגמ' (ברכות ח.) מובא בזו הלשון 'אמר ליה רבא לרפרם בר פפא, לימא לן מר מהני מילי מעלייתא דאמרת משמיה דרב חסדא במילי דבי כנישתא. אמר ליה: הכי אמר רב חסדא, מאי דכתיב (תהלים פז ב) 'אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב', אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה – יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות. והיינו דאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא, מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד'.

הקשה רביה"ק בעל דברי יואל זיע"א (דברי יואל פר' מצורע אות ד ד"ה ועתה נבוא) על דברי הגמ' הללו, וזו לשונו 'ולכאורה צריך ביאור, דרבא שאל מיניה

שאלתי מאת ה' אותה אבקש, שבתי בבית ה' כל ימי חי'. ולכאורה יש לבאר את בקשת דוד לשבת בבית ה' כל ימי חייו, והלא מטבע העולם מוכרחים לפעמים לצאת מבית ה' בכדי לסדר עניינים הנצרכים, וא"כ כיצד שייך לשבת בבית ה' 'כל ימי חי'.

אכן, מן האמור יש להעלות תשובה לזה, שהגם שמוכרחים לפעמים לצאת

מבית המדרש, אך על ידי ההליכות המצוינות בהלכה שלומדים בבית המדרש, ממשיכים את קדושת בית המדרש כשיוצאים לרחובה של עיר, ואף את הבית הפרטי מקדשים בקדושת בית המדרש. וממילא, יתכן שהאדם יצא מבית המדרש אך הוא לא יצא מקדושתו, ובכל עת ושעה הוא מסובב בקדושת בית המדרש. ולזאת היתה כוונת בקשתו של דוד המלך ע"ה, שיזכה תמיד לחיות בבית ה', הן כשנמצא בבית המדרש והן כשיוצא ממנו ואף כשנכנס לביתו, תמיד הוא ימצא יושב בתוככי בית ה' וקדושתו תחפוף עליו.

ג. מצוה ותורה אור

להשלמת הענין, נעתיק מה שכתב התפארת שלמה (מועדים, ברכת התורה) בזו הלשון 'מה שאנו מברכים בכל יום אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה'. נבאר מקודם מה שמצינו בנוסח תפלת שבת: 'קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך', כתיב המצות קודם התורה. ובכל מקום מצינו הלשון בהיפך 'תורה ומצות אותנו למדת'. גם איך שייך קיום

ניכרת השפעת התורה שלמד בבית המדרש.

וזהו יש לפרש בדברי הגמ', כי נשאל רפרם לומר הני מילי 'מעליותא' דבי כנישתא, כלומר דהוי תמהין ושיילין ליה כיצד ייתכן לעשות עליה תמידית לקדושת בית המדרש, ולא תהיה לקדושה זו נפילה עולמית, והרי בצאתו את הקודש מסתלקת הקדושה משם, וירידה היא לקדושתו^א.

ועל כך שפיר השיב להם, כי 'אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה מכל משכנות יעקב', כלומר, כי לא נפלאת ולא רחוקה היא להחזיק קדושת בית הכנסת ובית המדרש בעליה תמידית – שלא תמוט עולם ועד, כי בזמן שלומדי תורה מצויינים במעשיהם, שכל תהלוכותיהם מצויינות בהלכה בכל מקום שהם פונים, קדושת בית המדרש קביעא וקיימא, ואין לה ירידה, אדרבה, עליה יש לה וכו'.

היוצא מזה, כי האיש אשר עוסק בביתו בצרכי גופו – באכילה ושתיה ושאר דברים גשמיים שהם צורך הגוף, אין הבית קרוי שלו, כי נשמתו – שהיא האדם אין לה בית כלל. אכן, בזמן שהוא ממשיך אך ביתו קדושת בית המדרש – ומתנהג גם בעניינים גשמיים עפ"י תורה, והוא מצויין בהלכות שלמד בבית המדרש, אזי הבית קרוי שלו, כי יש בו תועלת לנשמתו^ב (ועיי"ש עוד בהמשך דבריו).

שבתי בבית ה' כל ימי חי

ונראה עפ"ז לבאר את בקשתו של דוד המלך ע"ה (תהלים כז ד) 'אחת

לא. כוונת רבינו לפרש 'מעליותא' מלשון עלייה והתעלות ולא מלשון מעלה ויתרון.

כי מצות ברכת התורה יש בו כח המושך לחשקות הלימוד כנ"ל. וכח התורה יש בה כח המושך לקיום המצות, לכן אנו אומרים 'תורה ומצות אותנו למדת'. זולת בשבת כתיב בהיפך 'קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך'. מחמת כי מצות שבת במרה נצטוו והיא היתה הכנה לקבלת התורה, לכן קדושת המצוה קודם מביא למעלת התורה כנ"ל.

וזהו שמצינו בפר' קריאת שמע, בפרשה ראשונה כתיב 'ואהבת וכו' ושננתם לבניך ודברת בם וקשרתם וכו'. כתיב מצות הלימוד - קודם קיום המצוה של תפילין. ובפר' 'והיה אם שמוע' כתיב בהיפך 'וקשרתם אותם כו' ולמדתם את בניכם' - מצות תפילין קודם הלימוד. ולפי הנ"ל ניחא שפיר, שהתורה מרמזת בזה אשר בכל אחד יש בו כח המושך לחבירו. קדושת התורה מביא לידי קיום מצות תפילין. ומצות תפילין מביא לקדושת לימוד התורה כמו שמן הנמשך אחר הפתילה, כנזכר לעיל.

המצות קודם התורה, הלא על ידי התורה אנו יודעים המצות.

אכן הנראה לי על פי מה שנאמר (משלי ו כג) 'נר מצוה ותורה אור'. כי התורה ומצות הם בבחינת שמן ופתילה, השמן נמשך אחר הפתילה. כמ"ש בזוה"ק מאן דיתיב בחשוכא - מצפה לנהורא. לכן בכל אחד יש כח המושך. התורה יש לה כח למשוך המצות אחריה. והמצות יש להם כח למשוך חשקות לימוד התורה, כמו מצות תפילין כתיב בתורה (שמות יג ט) 'למען תהיה תורת ה' בפיך'.

ולזה מצינו כמה מצות שנצטוו בני ישראל קודם קבלת התורה, מצות שמירת שבת במרה ניתנה. ומצות הגבלה ופרישה. כי הם היו הכנה לקבלת התורה, על ידי קדושת המצות הללו יהיה בהם כח המושך לתורה.

וזה שאנו מברכים בכל יום אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לעסוק בדברי תורה.

חוקים להזרותם

הלכות והליכות

מתוך שיעורי ההלכה,
והוספות פסקים בעל פה
שנמסרו מפי הגאון
רבי שמעיה לעזו שליט"א

דיני הלנת פעולת שכיר (ג)

דיני הלנת פעולת שכיר (ג)

תשלום שכירות בהמה וכלים

א. כשם שיש מצוה לשלם לשכיר בזמנו, והיינו שהשוכר אדם שיעבוד בעבורו צריך לשלם לו את שכרו משלם באותו היום שהסכימו ביניהם שישלם לו, כך יש מצוה לשלם בעבור שכירות בהמה או כלים בזמנו, ועל כן השוכר בהמה או כלים מחבירו חייב מיד בסיום ההשתמשות לשלם למשכיר את שכרו, והיינו שאם סיום ההשתמשות היה ביום חייב לשלם לו עוד באותו היום לפני השקיעה, ואם סיום ההשתמשות היה בלילה חייב לשלם לו עוד באותו הלילה קודם עלות השחר^א, ואם הסיום הוא בזמן מאוחר בלילה שאין דרך בעה"ב לשלם בשעות כאלו יל"ע בדבר^ב.

שכירות קרקע

ב. השוכר מחבירו קרקע ריקה להשתמש בה, וכגון ששוכר קרקע להניח שם קארווא"ן או להחנות שם את רכבו (פארקינג^ג) וכל כיו"ב, יש אומרים שאם מעכב את דמי שכירות הקרקע אינו עובר בכל תלין, ויש חולקים, והנכון להחמיר בזה שהרי הוא ספק איסור תורה^ד.

א. שו"ע סי' של"ט ס"א, והחידוש שבזה דאע"פ שגבי פועל כתיב 'ואליו הוא נושא את נפשו', ודרשו חז"ל אל השכר הזה הוא נושא את נפשו למות שעלה בכבש ונתלה באילן, וא"כ לא שייך זה גבי שכירות בהמה וכלים, מיהו קמ"ל דגם בזה איכא מצוה והוא נדרש מקרא דארצן דכל שבארצן לרבות בהמה וכלים.

ב. דהרי זה דומה לפועל המכיר בבעה"ב שלא יהיה בידו מעות עד יום השוק שאינו עובר עליו וכמב' בשו"ע של"ט ס"ט.

ג. הטור בסי' של"ט הביא בשם הרמ"ה דאינו עובר על שכירות קרקע כיון דכתיב לא תעשוק שכיר עני ואביון מאחיק או מגרן אשר בארצן, ודרשינן מבארצן כל שבארצן לרבות בהמה וכלים, וס"ל להרמ"ה דדוקא על מה שבארצן אתה עובר ולא על ארצן גופא, ועיי"ש בב"ח שביאר דברי הרמ"ה וההכרח לדבריו. והשו"ע בסי' של"ט כתב "על שכר קרקע יש מי שאומר

שכירות בתים

ג. השוכר דירה מחבירו וקבע לו זמן לתשלום דמי השכירות, יש מי שאומר שאף להשיטות שעל שכירות קרקע אינו עובר בכל תלין, מיהו על שכירות בתים שפיר עובר בכל תלין, ויש להחמיר בזה.⁷

המזמין חפץ אצל אומן

ד. המזמין חפץ מסויים אצל אומן, וכגון שמזמין בגד אצל חייט, או ארון אצל נגר (סטאלע"ר), וקבעו זמן לסיום העבודה, אף על פי שידע בעה"ב המזמין שכבר סיים האומן את עבודתו, וגם האומן מודיעו ודורש ממנו שיבוא לקחת את החפץ ולשלם בעבורו, מ"מ אינו עובר בעה"ב המזמין משום כל תלין כיון דאינו חשיב כשכר שכיר רק כמכר.

ואולם הנותן בד לחייט בשביל שיתפור לו בגד, או עצים לנגר בשביל שיבנה לו ארון, אזי כל זמן שמחזיק האומן את החפץ עד שישלם לו בעה"ב את שכרו אינו עובר בכל תלין, אך משהביא לו האומן את החפץ לביתו ודורש את שכרו הרי הוא עובר בכל תלין.⁸

שאינו עובר, והוא דעת הרמ"ה הנ"ל, ועיי"ש בהגר"א שתמה על שיטת הרמ"ה טובא, ובפ"ת סק"א הביא מספר שער משפט שדעתו להחמיר בזה ולפי שבסמ"ג ובידאים הביאו לשון התו"כ שאף בשכר קרקע עובר בכל תלין, וכן הוא בתו"כ שלפנינו פ' קדושים, ומסיים דלכן אין להקל באיסור לאו דאורייתא.

ד. בשו"ע חו"מ סי' צ"ה ס"א איתא דיש אומרים שתלוש ולבסוף חיברו בקרקע אינו חשיב כקרקע רק כתלוש ונפ"מ בזה לבית, וכתב בקצוה"ח סי' של"ט סק"א דלשיטת הני פוסקים דבית נחשב כתלוש א"כ בודאי שגם עובר עליו בכל תלין לכו"ע, וכיון שכל תלין הוא איסורא על כן יש לחוש לדעת הני פוסקים דאחשבוה כתלוש ע"כ, והנה להאמור בהערה הקודמת שאף בקרקע גופא יש להחמיר שהרי הוא איסור דאורייתא, א"כ כ"ש גבי בית דהא י"א שאינו חשיב כקרקע.

ה. בגליון רעק"א סי' של"ט ס"ו הביא תשובת מהר"א ששון סי' שי"ט על ראובן שביקש מסופר לכתוב לו כתובה והסופר כתבה, דאע"פ שלא שילם ראובן לסופר את שכרו אינו עובר בכל תלין, ומשום דכל כה"ג שהסופר כתבה על הקלף שלו ולא על הקלף של בעה"ב ה"ז כמכר. ועיי' עוד בשו"ע ס"ו דהנותן טלית לאומן כדי לתקנה כל זמן שהטלית ביד האומן אינו עובר, ופי' הסמ"ע שאז אין פעולת השכיר מוטל על בעה"ב לעבור עליו שהרי תופס משלו כנגדו.

פועל שעשה על דעת עצמו

ה. פועל שעשה פעולה לבעה"ב מבלי שנתבקש לכך, אזי אע"פ שבעה"ב חייב לשלם לו תשלום על מה שהנהגו, מ"מ אינו עובר עליו בבל תלין¹.

בל תלין הוא רק ביום או בלילה הסמוכים

ו. אין בעה"ב עובר על הלאו דבל תלין או על הלאו דלא תבא עליו השמש אלא ביום או בלילה הסמוכים לסיים העבודה, אבל לאחר זמן זה כל שלא עבר ביום או בלילה הסמוכים לסיים העבודה [וכגון שהיה אז אנוס וכדו'], שוב אינו עובר אף אם הפועל תובעו לשלם לו את שכרו².

בל תלין הוא רק בשתובע הפועל לשלם לו

ז. האיסור של בל תלין אינו אלא באופן שתבע הפועל [או המשכיר] מבעה"ב לשלם לו את שכרו, אבל אם לא תבעו אינו עובר עליו דהרי זה כמי שמחל לו על כך, ואולם כל שחסרון התביעה אינו מורה על מחילה שוב עובר בעה"ב אף שלא תבעו הפועל, ולפיכך השוכר דבר מחבירו ותלו התשלום בגמר ההשתמשות, ולא ידע המשכיר שגמר בעה"ב להשתמש, הרי עובר עליו בעה"ב ואע"פ שלא תבעו המשכיר, ולפי שכל מה שלא תבעו המשכיר היינו משום דלא ידע שכבר נתחייב לו בעה"ב אך לא משום שמחל לו³.

השוכר פועל בעבור אחר

ח. איסור בל תלין הוא רק על זה שהתחייב לפועלים לשלם להם את שכרם ולא על בעה"ב שנעשית העבודה בעבורו, ולכן קבלן השוכר פועלים בעבור בעה"ב ואמר להם ששכרם עליו, אין בעה"ב עובר שום איסור באם עיכב הקבלן את שכרם⁴.

1. עיי' פ"ת סי' פ"ט סק"ב.

2. שו"ע סי' של"ט ס"ח.

3. עיי' באהבת חסד פ"ט הלי"א שאם שכר בהמה או כלים צריך לשלם את דמיהם בזמנו ואפילו שלא תבעו בעל הבהמה והכלים, דאין ראייה מדלא תבעו שמרשהו להשהותו לאחר זמן, דהא כיון שלא ידע שכלה פעולתו מה יתבע לו.

4. שו"ע סי' של"ט ס"ז.

השולח שליח לשכור לו פועל

מ. השולח שליח לשכור לו פועלים ואמר להם השליח ששכרם על בעה"ב, אף שחיוב שכרם חל באמת על בעה"ב ועל כן אין השליח עובר עליהם בבל תלין, מיהו אף בעה"ב אינו עובר עליהם ומאחר שלא שכרם בעצמו רק על ידי שליח, ואולם באם יש לבעה"ב מעות והוא דוחה אותם בלך ושוב עובר באיסור דרבנן משום אל תאמר לרעך לך ושוב (משלי ג' כ"ח), ויל"ע בשוכר פועלים על ידי אשתו אם דינו כשוכר פועלים ע"י שליח שאינו עובר עליהם או דאשתו כגופו^{יא}.

י. שם, ועיי' בתוס' רי"ד ב"מ קי"א שנתקשה בביאור הדבר, ותנ"ד דכל שלא שכרם בעה"ב בעצמו דעתם על כך שכפי הנראה לא ישלם להם הבעה"ב בזמנם.

יא. אהבת חסד פ"י נתיב החסד אות י'.

